

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

**Autonomie Jižního Tyrolska a její vliv na etnickou
minoritu Ladínů v severní Itálii**

Ingeborg Mészlová

© ČZU 2018 v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Ingeborg Mészlová

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Autonomie Jižního Tyrolska a její vliv na etnickou minoritu Ladínů v Severní Itálii

Název anglicky

Autonomy of South Tyrol and its impact on Ladin ethnic minority in northern Italy

---

Cíle práce

Hlavním cílem práce je dát na základě terénního výzkumu a sekundárních údajů v relevantní literatuře odpověď na výzkumnou otázku a podotázky:

Jaká jsou specifika ladínské kultury v obecném kontextu a v kontextu státní správy?

Jaké jsou historické souvislosti v dané oblasti se zaměřením na územní samosprávu?

Jaký vliv má autonomie Jižního Tyrolska na etnickou minoritu Ladínů v severní Itálii z hlediska:

- socio-ekonomické situace;
- kulturních a etnických projevů.

Metodika

Práce bude vycházet především ze střednědobého opakovaného terénního výzkumu v lokalitách, kde Ladínové žijí. Důraz bude kladen především na kvalitativní metody navazující na sekundární (hlavně kvantitativní a statistické) údaje.

Doporučený rozsah práce

cca 50 stran

Klíčová slova

Ladínové; autonomie; etnicita; kultura; historie; etnická minorita; Jižní Tyrolsko.

Doporučené zdroje informací

- GELLNER, Ernest (Arnošt). Nacionalismus. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2003. ISBN: 80-7325-023-3.
- GELLNER, Ernest (Arnošt). Národy a nacionalismus. Praha: Hrůšbal, 1993. ISBN: 9788090089297.
- HROCH, Miroslav. Národy nejsou dílem náhody. Praha: SLON, 2009. ISBN: 978-80-7419-010-0.
- IRSARA, Siegfried. DE GRANDI, Cristina. 1995 – 2005 From the „Union Ladina“ to the „Union Generela di Ladins dles Dolomites“ 100 years of idealism. UGLD, 2007. ISBN: 88-901703-1-X.
- POKORNÝ, Jan. Lingvistická antropologie: jazyk, mysl a kultura. Praha: Grada, 2010. POKORNÝ, J. Lingvistická antropologie: jazyk, mysl a kultura. Praha: Grada, 2010. ISBN: 978-80-247-2843-8.
- RORNI, Marco. An encounter with the Dolomite Ladins, Istitut Ladin Micurà de Rü, 2008. ISBN: 978-88-8171-083-6.
- ŠATAVA, Leoš. Jazyk a identita etnických menšin: Možnosti zachování a revitalizace. Praha: Cargo Publisher, 2001. ISBN: 978-80-86429-83-0.

Předběžný termín obhajoby

2017/18 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Petr Kokaisl, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 5. 2. 2018

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 6. 2. 2018

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 13. 03. 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Autonomie Jižního Tyrolska a její vliv na etnickou minoritu Ladinů v severní Itálii" jsem vypracoval(a) samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor(ka) uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15. 3. 2018

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Markétě Sovové a Hance Houskové za podporu při studiu a terénní výzkum, který jsme spolu absolvovaly. Také bych chtěla poděkovat Provozně ekonomické fakultě za spolufinancování našeho výjezdu – především doc. Ing. PhDr. Petru Kokaislovi, Ph.D. za vedení mé práce a podnícení zájmu o kulturní antropologii a studium obecně. Velký dík patří mé rodině, která mě motivuje ke studiu a připomíná mi, jak je důležité. V neposlední řadě děkuji svému partnerovi, Danielovi, který mě učí více o mě samotné, je trpělivý a milující.

Také bych chtěla poděkovat Denisovi Stricknerovi, jež nám byl nápomocen při terénním výzkumu a všem respondentům/narátorům, kteří byli ochotni odpovídat na otázky ohledně své identity, původu a názorů.

Autonomie Jižního Tyrolska a její vliv na etnickou minoritu Ladínů v severní Itálii

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá autonomií Jižního Tyrolska a jejím vlivem na etnickou minoritu Ladínů, která se nachází v horských údolích severní Itálie. Oblast severní Itálie je známá soužitím Němců, Italů a Ladínů, prolínáním jejich kultur a zároveň podporou, rozvojem a udržováním jejich individuality. V práci je rozebírán složitý historický vývoj oblasti se zaměřením na procesy, jež vedly k obdržení správní autonomie. Správní systém je blíže specifikován a jsou uvedeny přínosy i jisté negativní vlivy autonomie na ladínskou minoritu po stránce kulturní a socio-ekonomické. Tato práce poukazuje na propojení prosperity etnické minority se správním systémem a jistou právní ochranou.

Klíčová slova:

Ladínové; autonomie; etnicita; kultura; historie; etnická minorita; Jižní Tyrolsko.

Autonomy of South Tyrol and its impact on Ladin ethnic minority in northern Italy

Abstract

This bachelor thesis deals with the autonomy of South Tyrol and its impact on the ethnic minority of the Ladins, which is located in northern Italy mountain valleys. The area of northern Italy is known for the coexistence of the Germans, Italians and Ladines, by combining their cultures and by supporting, developing and maintaining their individuality. The thesis analyzes the complex historical development of the area with a focus on the processes that led to administrative autonomy. The administrative system is further specified and the benefits and certain negative effects of autonomy on the cultural and socio-economic minority of the Ladin minority are shown. This work points to the interconnection of ethnic minority prosperity with the administrative system and certain legal protection.

Keywords:

Ladins; autonomy; ethnicity; culture; history; ethnic minority; South Tyrol.

Obsah

1 Úvod.....	10
2 Cíl práce a metodika	11
3 Literární rešerše	14
4 Teoretická část a vysvětlení používaného pojmosloví	18
4.1 Etnicita	18
4.2 Národnost	18
4.3 Etnická minorita	19
4.4 Nacionalismus	20
4.5 Správní autonomie	20
5 Historické souvislosti v dané oblasti se zaměřením na územní samosprávu	22
5.1 Římská říše a středověk	22
5.2 Válečné období a situace po první světové válce.....	23
5.3 Druhá světová válka – fašistické období.....	24
5.4 Přiznání autonomie.....	25
5.5 Druhá forma autonomie	27
6 Specifika Ladínské kultury v obecném kontextu	29
6.1 Původ a utváření etnického povědomí Ladínů	31
6.2 Jazyk.....	35
6.3 Kultura a charakteristika	36
7 Specifika správního systému v oblasti Jižního Tyrolska.....	39
7.1 Politické uspořádání Jižního Tyrolska	40
7.1.1 Parlament	40
7.1.2 Vláda.....	41
7.1.3 Prezident	41
7.2 Finance a přerozdělování daní	41
7.3 Proporcionální systém.....	42
8 Vliv autonomie Jižního Tyrolska na etnickou minoritu Ladínů	44
8.1 Vliv autonomie z hlediska kulturních a etnických projevů.....	44
8.1.1 Udržování jazyka	45
8.2 Vliv autonomie z hlediska socio-ekonomické situace	47
8.2.1 Hospodářství	47
8.2.2 Turismus	49
9 Závěr	51
10 Seznam použitých zdrojů	53

11 Přílohy	56
11.1 Obyvatelstvo podle jazykové příslušnosti dle sčítání obyvatel.....	56
11.2 Rozloha, obyvatelé a hustota obyvatel v jihotyrolských okresech	57

Seznam doprovodné obrazové dokumentace

Mapy:

Mapa 1	24
Mapa 2	29
Mapa 3	39
Mapa 4	44

Grafy:

Graf 1	47
Graf 2	48

Obrázky:

Obrázek 1	31
Obrázek 2	32
Obrázek 3	37
Obrázek 4	38
Obrázek 5	46

Tabulky:

Tabulka 1	13
Tabulka 2	33
Tabulka 3	35

1 Úvod

Problematika národnostních menšin v Evropě historicky vyvstává například v případech, kdy se dominantní kultura státního útvaru snaží asimilovat jiné kultury již na území žijící, či když je přerozdělováno území a stát získává oblast se signifikantním počtem příslušníků jiné kultury. Přirozeně poté nastává proces soužití více etnik zastřešovaných jedním státním útvarem, jako tomu bylo v případě Jižního Tyrolska a jeho kontroverzního připojení k Itálii po první světové válce. Tím v Itálii vznikla výrazná německá menšina, která později čelila fašistickým asimilačním tendencím stejně tak, jako místní horské etnikum Ladínů. Ladínové oblast obývají již po staletí a nyní se jich v severní Itálii nachází okolo 33 000.

Provincie Jižního Tyrolska v polovině 20. století získala autonomní statut, který byl později ještě prohlouben, jelikož první forma autonomie obyvatelům nevyhovovala a nebyla ideálně specifikovaná. Doba protestů a volání po změně byla pro Tyrolsko krušným obdobím plným nacionalistického citění a odbojů. I přes rozšíření autonomie se dodnes ozývají hlasy volající po rozšíření pravomocí provincie, či po jejím naprostém osamostatnění. Důvodem je hospodářská efektivita a dobré ekonomické výsledky provincie, jež jsou v korespondenci se zbytem Itálie výrazně dominantní. Tyto dobré hospodářské výsledky jsou pozitivním přínosem jak pro Italy, tak pro Němce i Ladíny, jelikož mají vliv na ochranu a podporu jejich unikátní kultury, která díky finanční podpoře a snaze obyvatel vzkvétá.

Práce představuje jak historický vývoj oblasti především s důrazem na okolnosti získání autonomie, tak základní charakteristiku etnické minority Ladínů. Věnuje se tématu správní autonomie Jižního Tyrolska a podhaluje souvislosti mezi autonomií a rozvojem kultury národnostní menšiny. Existují výhody i nevýhody, které správní autonomie Ladínům přináší, ale zajisté má velký vliv na rozvoj a udržení kultury.

2 Cíl práce a metodika

Hlavním cílem práce je poskytnout na základě terénního výzkumu a sekundárních údajů v relevantní literatuře odpovědi na výzkumné otázky, které jsou níže specifikovány. Jedná se o tři otázky, které rozebírají problematiku ladínské etnické minority (národnostní menšiny) z pohledu jak kulturního, tak především z pohledu správního systému v dané oblasti. Správní systém oblasti prošel markantním historickým vývojem. Cíl práce je mimo jiné podhalit vliv tohoto systému na původní obyvatelstvo oblasti, tedy Ladíny, z dvou hledisek - socio-ekonomického a kulturně etnického (národnostního).

Tato práce volně souvisí s dalšími dvěma bakalářskými pracemi pojednávajícími o Ladínech, jež se podrobněji věnují jazyku a národnostní identitě Ladínů. Obě práce byly také vytvořeny pod vedením doc. Ing. PhDr. Petra Kokaisla, Ph.D. a kladou si za společný cíl přispět k rozšíření povědomí o ladínské národnostní skupině a její kultuře mezi českou veřejností.

Výzkumné otázky:

- Jaké jsou historické souvislosti v dané oblasti se zaměřením na územní samosprávu?
- Jaká jsou specifika ladínské kultury v obecném kontextu a v kontextu státní správy?
- Jaký vliv má autonomie Jižního Tyrolska na etnickou minoritu Ladínů v severní Itálii z hlediska:
  - socio-ekonomické situace;
  - kulturních a etnických projevů.

Práce vychází především ze střednědobého opakovaného terénního výzkumu v Itálii, kde je koncentrace Ladínů největší. Konkrétně se jedná o údolí Val Gardena, Val Badia a Val di Fassa v italských Dolomitech. Důraz je kladen především na kvalitativní metody navazující na sekundární (hlavně kvantitativní a statistické) údaje.

Během terénního výzkumu byl navázán přímý kontakt s více než 50 respondenty, 12 z nich poskytlo delší, hloubkový rozhovor, jež byl polostukturovaný. Rozhovory probíhaly v anglickém jazyce, jelikož výzkumný tým neovládal jazyk italský, německý či ladínský. Jazyková bariéra nebyla ideální při hloubkových rozhovorech se staršími narátory, kteří

s námi komunikovali skrze tlumočnicka. Jako tlumočnick nám ze začátku výzkumu laskavě pomáhal Denis Strickner, travel blogger, který byl náš prvotní kontakt v oblasti severní Itálie. Především nám ale pomohl s orientací v neznámém terénu, neméně má zásluhu na navázání prvotního kontaktu s místními. Jak již bylo zmíněno, díky jeho jazykovým schopnostem jsme byli schopni proniknout i k pouze ladínsky/italsky mluvícím respondentům. Ve druhé polovině výzkumu jsme se seznámili s Davidem, šéfredaktorem ladínských novin La USC di Ladins. Tento kontakt vedl k plynulému navázání dalších užitečných kontaktů, které obohatily skupinu respondentů například o učitele.

Následuje tabulka uvádějící seznam respondentů. Pokud byl prvotní rozhovor s dotazovaným podnětný, byl dotázán, zda by poskytl rozhovor hloubkový, či zda souhlasí s nahráním materiálu na video. Pokud dotazovaný souhlasil, byl dotázán na identifikační údaje. Jméno pro jednodušší orientaci při větším počtu respondentů, věk a profesi pro sociodemografické zařazení a pro výzkum nejpodstatnější – národnost. Žádný z těchto údajů, který respondenti poskytli, nebyl úředně či jinak ověřován.

Seznam respondentů			
Jméno	Věk¹	Profese	Národnost
Christina	39 let	Ředitelka uzemní samosprávy pro okres Val Gardena	Ladíňka
David	57 let	Šéfredaktor ladínských novin La USC di Ladins, Val Gardena	Ladín
Denis	27 let	Travel blogger, Bolzano	Ital
Anna	36 let	Učitelka v ladínské školce, Val Gardena	Italka
Sara	20 let	Studentka ladínské školy	Ladíňka
Magdalena	18 let	Studentka architektury v Innsbrucku, Val Gardena	Němka
Kamila	45 let	Pracovnice v informačním centru, Val di Fassa	Ladíňka
Tomas	67 let	Majitel ladínského muzea v Ortisei, Val Gardena	Ladín

¹ Věk je u respondentů zaznamenán v době terénního výzkumu, jež se uskutečnil v roce 2015.

Veronika	26 let	Knihovnice, Val Badia	Ladínka
Iácun	31 let	Učitel, Val Gardena	Ladín
Laura	52 let	Kuchařka, Val Badia	Ladínka
Andres	44 let	Umělec, Val Gardena	Ladín

Tabulka 1
Seznam respondentů

3 Literární rešerše

Pro tuto práci jsou stěžejní následující knižní publikace, které se částečně zabývají zde rozebíranou problematikou, nebo s tématem výrazně souvisí a ovlivnily podobu této práce. Jedná se o literární prameny zabývající se otázkou nacionalismu, problematiky etnických minorit a autonomie. Také jsou zde uvedeny publikace zabývající se Ladínskou etnickou minoritou.

Problematika autonomie etnických menšin v rámci území komplexního státu je již evergreen na poli výzkumu národů a vůbec jejich utváření. Ernest Gellner ve své knize „**Národy a nacionalismus**“ probírá problematiku z nezávislého pohledu a zabývá se nesnadnou definicí pojmu národ, pomocí kulturního a voluntaristického vnímání. Také rozebírá nacionalismus v kontextu posvátného egoismu a národního cítění, kdy „... *politická efektivnost národního cítění by byla značně zeslabena, kdyby nacionalisté měli právě tak jemný cit pro zla spáchaná vlastním národem, jako mají pro zla spáchaná proti němu.*“ Dále se vyjadřuje ke kulturnímu cítění: „Ve stabilních, do sebe uzavřených obcích je kultura často zcela neviditelná, ale když mobilita a komunikace zbavená souvislostí se stává podstatou společenského života, potom kultura, v níž byl člověk vyučován, aby komunikoval, se stává jádrem jeho totožnosti.“²

Ve své další publikaci, která se hlouběji věnuje jednomu z výše uvedených témat – „**Nacionalismus**“ – se podrobněji zabývá nacionalismem a jeho důležitou rolí při utváření státu a rozebírá mimo jiné problematiku boje za autonomii. Gellner zmiňuje důležitost etnických menšin při utváření říší a věnuje se možnosti jejich přizpůsobení. „Menšina se může přizpůsobit; a někdy celá menšina, nebo aspoň její podstatná část tak úspěšně činí. Jinou možností je, že se snaží zbavit se jak své specializace, tak i svého menšinového postavení a vytvořit svůj vlastní stát, jako nového ochránce nyní nespecializované, všeobecné, nové národní kultury.“³

V knize „**Evropská etnika bez státu: Rozměry asimilace a revitalizace**“ rozebírá Leoš Šatava problematiku Rétorománů, kdy vidí jako problém prosperující turistický ruch,

---

² GELLNER, Ernest. *Národy a nacionalismus*. 1993, s. 72.

³ GELLNER, Ernest. *Nacionalismus*. 2003, s. 117.

který snižuje používání rétorománštiny a který odvádí pozornost od zachování jejich kulturních znaků a přispívá ke globalizaci. Naopak pozitivně nahlíží na rozvinuté školství a mediální produkci. „Rétorománi mohou sloužit jako doklad toho, že i malá etnika, obklopená mnohem silnějšími národy, mohou v současném světě úspěšně přetrvávat a dále se rozvíjet.“⁴ Šatava také poukazuje na ovlivnění Rétorománů německým a italským etnikem (germanizace a poitalš'ování) i přes jejich působivý rozvoj literatury od 16. století a také ukazuje na případy vytlačení Rétorománů z řady oblastí (především se jedná o Lichtenštejnsko, Tyrolsko a Švýcarsko). Důležité je zmínit posílení pozice Rétorománského etnika po jejich národnostním obrození na konci 19. století.

„**European Yearbook of Minority**“ je publikace vytvořena kolektivem Abelová, Vettoriová a Forerová, která rozebírá hlavní znaky etnické identity Ladínů. V díle je zdůrazňována role školství, jež poskytuje zázemí, kde spojuje všechny tři jazykové skupiny, nacházející se v regionu. Autorky zdůrazňují pozitivní náhled na jiné jazykové skupiny, jež je důležitý pro multilingvní společnost a vytváří se především v rodinném prostředí již od raného věku jedince.⁵

Publikace Antonyho Alcocka věnující se problematice Jižního Tyrolska a autonomie „**The South Tyrol Autonomy; A Short Introduction**“ je pro tuto práci neméně důležitá, v porovnání s pracemi zabývajícími se přístupy k nacionalismu a etnicitě. Zde autor rozebírá jak historické souvislosti území Jižního Tyrolska, tak i podobu nynějších správních orgánů a jazykových minorit. Zdejší model vidí, jako vhodný i pro ostatní mnohojazyčné evropské regiony. Dají se z něj vyvodit následující dominantní poučení:

- pokud existuje kolektivní snaha o zachování kultury, jedinec prospívá;
- pokud je legislativa a právní řád rigidní, neprospívá to vývoji ekonomickému, sociálnímu, ani kulturnímu; a
- multikulturní společnost se musí snažit upřednostnit kooperaci před konfrontací, jelikož konfrontace nepřináší pozitivní výsledky.⁶

---

⁴ ŠATAVA, L. *Evropská etnika bez státu: Rozměry asimilace a revitalizace*. 2015, s. 57.

⁵ ABEL, A., VETTORI, C., FORER, D. *Learning the Neighbor's Language The Many Challenges in Achieving a Real Multilingual Society – The Case of Second Language Acquisition in the Minority–Majority Context of South Tyrol. European Yearbook of Minority Issues*. 2003, s. 271-303.

⁶ ALCOCK, A. *The South Tyrol Autonomy, A Short Introduction*. [online]. 2001 [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <http://www.buergernetz.bz.it/en/downloads/South-Tyrol-Autonomy.pdf>

Jelikož oblast Jižního Tyrolska zastřešuje tři jazykové skupiny a jejich soužití je téměř bezproblémové, zajímavou publikací na toto téma je kniha od Rolfa Steiningera „**South Tyrol: A Minority Conflict of the Twentieth Century**“. Z této práce se čtenář dozví, že nynější stav bez větších konfliktů je výsledkem dlouhého procesu a vývoje v několika obdobích a situace soužití etnických menšin na území Itálie nebyla vždy bezproblémová a ideální. V knize tedy Steininger zachycuje důležité etapy:

- 1918 – 1922, kdy se soustředí na rozdělení Tyrolska po první světové válce;
- popis převzetí moci fašisty v období 1922 – 1938, kdy dochází k masivní italizaci minoritního obyvatelstva; a
- důležitým rokem je rok 1946, kdy byla na základě dohody mezi Itálií a Rakouskem uznána německá menšina a byla ustanovena autonomní oblast Jižního Tyrolska (sestavující se z provincií Trentino a Bolzano).

V závěru knihy se Steininger věnuje nové autonomii, o které začala diskuze v roce 1969. Na základě této diskuze byla Jižnímu Tyrolsku přiznána autonomie druhého stupně .

Publikace „**The Ladins of the Dolomites**“ od autora Tobia Morodera se zabývá Ladínským etnikem jako celkem i jeho jednotlivými aspekty. Popisuje Ladínskou kulturu, umění (jako například dřevořezba), školství a systém který je svým způsobem unikátní v přístupu ke třem jazykovým skupinám. Neopomíjí historický vývoj i vývoj jejich etnické identity.⁷

Pro orientaci v základní právní úpravě etnických a jazykových menšin v Itálii je přínosný Informační podklad č. 5.123 Parlamentního institutu, zpracovaný Mgr. Janem Řebřinou a JUDr. Jindřiškou Syllovou Csc., z dubna 1999. Jedná se o titul „**Právní úprava národnostních a jazykových menšin v Itálii, Německu, Rakousku, Švédsku a ve Velké Británii**“, kde je rozebírána problematika autonomie Jižního Tyrolska a ochrana menšin, nejen té Ladínské v Itálii, ale pro komparaci může být přínosem i zkoumat dokumenty týkající se Německa, či jiných, již zmíněných zemí.

Autonomní italská provincie Jižní Tyrolsko a Statistický institut v Bolzanu (Provincial Statistics Institute – ASTAT), vydávají sbírku statistických údajů zpracovaných

---

⁷ MORODER, T. *The Ladins of the Dolomites: people, landscape, culture*. 2016.

na základě sčítání lidu a údajů získaných Statistickým institutem. Sbíрка se jmenuje „**South Tyrol in figures**“ a obsahuje rozsáhlé komparativní tabulky a grafy zabývající se sociodemografií, geografií i ekonomickými aspekty Jižního Tyrolka.⁸

---

⁸ ASTAT South Tyrol in figures 2016 [online]. [cit. 2018-03-08] Dostupné z: <http://astat.provincia.bz.it/de/default.asp>

4 Teoretická část a vysvětlení používaného pojmosloví

Jelikož se tato práce zabývá správní autonomií a jejím vlivem na určitou etnickou skupinu, je nutno se zabývat i jistými teoretickými přístupy k dané problematice. Nejen, že tedy budeme mluvit o autonomii a teoretickém přístupu na toto téma, ale také je důležité uvést jisté příklady v měřítku světového kontextu pro lepší pochopení probíraného tématu. Důležité je také identifikovat pojmy jako je etnikum, etnická skupina/menšina, etnické povědomí a nacionalismus. Tyto pojmy spolu přirozeně souvisí a ve zde probírané problematice také existuje vzájemný vztah těchto charakteristik. Tato kapitola slouží pro vymezení používaných pojmů a vyjasnění jejich významu. Velmi často se totiž mezi běžnou veřejností tyto pojmy mylně užívají v případech nevhodných, či se jejich význam zaměňuje, ne-li flexibilně překrucuje. I pro tuto práci je důležité držet se správné interpretace pojmů.

4.1 Etnicita

Jedná se o tak zvaný „sociální konstrukt“, soubor představ, na jejichž základě se lidé rozčleňují do skupin, jež by se měly odlišovat způsobem života a kulturou. V této kategorizaci hraje důležitou roli vědomí vlastní sounáležitosti s etnickou skupinou, do níž se pozorovatel sám zařazuje.⁹

Je tady možno říct, že etnické skupiny rozdělují lidskou společnost na části s vnitřní homogenitou a vnější heterogenitou. Homogenita ve skupině sestává především z pocitu podobnosti, relevance s danou skupinou a také ze společného historického povědomí a hodnot, kultury a jazyka.

4.2 Národnost

Kulturní definice E. Gellnera říká, že jedinci patřící do stejného národa sdílejí stejnou kulturu v antropologické interpretaci. Druhá Gellnerova definice národa se označuje za voluntaristickou. Ta říká, že jedinci patří do stejného národa, pokud sami chtějí a sami tak uznají.¹⁰

Národnost označuje národnostní příslušnost, k národu, k jakému například patřili naši předkové, ale také se může jednat o příslušnost na základě místa narození, podle osvojené kultury či kultury se kterou se jedinec ztotožňuje. Můžeme rozlišit národnost

⁹ Heslo „eticita“ - Uherek, Z. *Malý etnologický slovník*. 2011, s. 18.

¹⁰ GELLNER, E. *Národy a nacionalismus*. 1993, s. 18.

založenou na *etnickém povědomí* (tedy skupina existující na základě pocitu sounáležitosti, historie, kultury či jazyku) a národ, který je *politický*, který je postaven právě na státní příslušnosti – občanství daného státu. Národ Spojených států amerických, tedy Američanů, by byl skvělým příkladem politické národnosti. Národ Český (Čechů, Moravanů a Slezanů) je zase příkladem národnosti založené na etnickém povědomí. Se společnou historií, kulturou a specifický jazykem.¹¹

Často by se dal tento pojem zaměnit se státní příslušností, ale to by byl omyl. Například v případě českém by dávalo smysl českou národnost i českou státní příslušnost považovat za podobný ukazatel. Ovšem je nutné si uvědomit, že české občanství (tedy státní příslušnost) mají i někteří Slováci, Rusové, Romové, nebo i Moravané a Slezané. Tito čeští státní příslušníci pak uvádějí při sčítání lidu národnost Slovenskou, Ruskou, Romskou, Moravskou či Slezskou. Tedy národnostní příslušnost (etnikum, ke kterému se jedinec sám přiřazuje) neodpovídá státní příslušnosti (držitel pasu/ID dané země), i když se mohou shodovat. Národnost se může v průběhu života měnit.

4.3 Etnická minorita

Etnická minorita (národnostní menšina) je pojem, který je velmi důležitý pro tuto práci. Jelikož se jedná o formu etnické skupiny, označuje opět uskupení s vnitřní homogenitou a vnější heterogenitou, která zastává na konkrétním geografickém území minoritní postavení. Jedná se především o etnickou skupinu nepůvodní ve vztahu ke geografické poloze, jako například Německá menšina v Itálii. Minority se utvářejí nejčastěji podél hranic států, přirozenou migrací, historickými souvislostmi či územními změnami. Pak existují také minority, jež jsou geografickým určením po celou svou existenci na jednom místě, ovšem jejich okolí se měnilo a tak v určitém státě hrají roli minority. Názorným příkladem může být původní indiánské obyvatelstvo ve většině koloniálních států severní i latinské Ameriky. Nyní zde mají původní obyvatelé minoritní postavení v populaci, která je z větší části tvořena potomky přistěhovalců / potomky kolonizátorů.

Ladínové, kteří jsou stěžejním tématem této práce, také zastávají postavení etnické minority, na území Itálie. Jedná se o původní obyvatele horských údolí, kteří se na daném

---

¹¹ KEANE, J. *Civil Society*. 1998, s. 89.

místě nacházejí dodnes. Nikdy ovšem nezastávali majoritní postavení, ani nevytvořili státní útvar.

Pro prevenci diskriminace a ukotvení postavení minorit v rámci státního útvaru, se zavádějí vhodná opatření pro zachování kulturních znaků etnika a jejich rozvoj.

Existují případy, kdy etnická minorita vymizí. Mluví se poté o takzvaných mrtvých národech a jazycích, kdy umírá poslední žijící představitel etnika / mluvčí jazyka, bez potomka nebo zemře bez předání znalosti o své etnické skupině. Taková situace může nastat například jako následek přírodní katastrofy, genocidy či zničením přirozeného prostředí etnické skupiny a jejich artefaktů hmotné kultury.

4.4 Nacionalismus

Nacionalismus úzce souvisí s etnologií a etnickými skupinami, jelikož se jedná o politický směr, hnutí, které vnímá národ, jako nadřazenou společenskou jednotku a říká, že národní a politická jednotka by měla být shodná. Vidí tedy skupinu jedinců se společnou kulturou, jazykem, zvyky a vnímáním jako celek hodný vlastního území (většinou se jedná o historický kontext, který určitou geografickou oblast spojuje s určitým národem – etnickou skupinou) a organizace podle jejich uvážení. V případě, že geografická oblast zaujímá důležité postavení v historickém povědomí více národů, pak se můžeme setkat s konfliktem - například Palestinsko - Izraelský konflikt, nebo také v této práci probíraný konflikt v Jižním Tyrolsku.

Zajímavé může být sledovat problematiku zkresleného vnímání nacionalistických zastánců, kteří citlivě reagují na újmy svého národa, ovšem ospravedlňují zlo spáchané národem, se kterým se ztotožňují.¹²

4.5 Správní autonomie

Autonomie je princip, který se může projevovat v různých oblastech a představuje stav společenství nebo také jedince, jež se řídí pravidly, či zákony, které jsou určeny tímto společenstvím, či jednotlivcem, nebo dobrovolně pravidla přijímá. Politická autonomie představuje vysokou míru samosprávy politického segmentu, jako je stát, provincie, nebo město. Týká se správních procesů a jejich výkonů na daném území, může zahrnovat také zákonodárství, ale jen na regionální úrovni. S tím souvisí, že autonomní území mohou mít vlastní sněm (parlament) a vládu. Nejčastěji se jedná o segment založený na národnosti,

---

¹² GELLNER, E. *Národy a nacionalismus*. 1993, s. 72.

vytvořený na základě výskytu etnických minorit na území většího správního celku. Autonomie má poskytnout prostor pro samosprávu a individualitu jedincům na základě odlišnosti od vnějšího prostředí státu. Nejedná se o úplnou politickou samostatnost či nadřazenost, ani o subjekt federace. Autonomní území (nebo také autonomní republiky) v rámci suverénního státu nejsou subjekty mezinárodního práva.¹³

Některé příklady autonomních území:

- Francie – Korsika;
- Spojené království Velké Británie a Severního Irska – Skotsko, Severní Irsko, Ostrov Man, Wales;
- Čína – Tibet, Vnitřní Mongolsko, Hongkong, Macao;
- Řecko – mnišská republika Athos;
- Finsko – Alandské ostrovy;
- Dánsko – Grónsko, Faerské ostrovy;
- Portugalsko – Azory, Madeira;
- Ukrajina – Autonomní republika Krym
- Československo v období 1938 - 1946 mělo autonomní oblast Podkarpatské Rusi a Slovenska (1938-1968).¹⁴

---

¹³ ŽALOUDEK, K., Encyklopedie politiky. 1996. Heslo Autonomie.

¹⁴ Vládní vyhláška ze dne 12. prosince 1938 č. 329/1938 Sb., o úplném znění předpisů o autonomii Podkarpatské Rusi, ve znění pozdějších předpisů. Dostupné [online] [cit. 2018-03-10].: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgm4f6mzshawta>

5 Historické souvislosti v dané oblasti se zaměřením na územní samosprávu

Geografická oblast Jižního Tyrolska byla obývána již v době pravěku, ovšem ne trvale. Území sloužilo jako přechodný úkryt pro lovce, kteří tudy procházeli při lovu, jež trval několik dní. První trvalá osídlení jsou datována do doby bronzové. Období před Kristem a raná stádia vývoje civilizace nejsou pro tuto práci příliš relevantní, tak jako následující období Římské říše.

5.1 Římská říše a středověk

Několik století bylo území pod nadvládou Římské říše. Po jejím zániku v roce 476 převládalo v oblasti původní obyvatelstvo tzv. Románů/Rhétů (podle názvu Římské provincie), což byli romanizované původní ilyrské a keltské kmeny, které si území nárokovali. Až v roce 570 dnešní území Tyrolska ovládli Frankové, ale díky vévodovi Garibaldimu I. (574 – 580) se zde rozmohl bavorský vliv. Roku 591 byla mírovou smlouvou uznána nadvláda Franků nad územím Tyrolska a Bavoři ji podepsali.

Tyrolsko bylo zajímavé svým strategickým umístěním v Brenerském průsmyku, vedly přes něj cesty, které spojovaly Itálii se zbytkem států ze severnější části Evropy. Dodnes je to území strategické a označuje se za bránu do Itálie.

Strategická poloha byla jeden z podnětů rozmachu a rozšíření moci jihotyrolských biskupství okolo roku 1000. Panovníci propůjčovali hraběcí léna církevním hodnostářům, aby o ně pečovali, hlavní důvod byla kontrola území a bezpečnost zde vedoucích komunikací. Císař později uznal biskupství v Tridentu a v Brixenu mocenskými centry. Biskupové v průběhu století jmenovali představitele vysoké šlechty, kteří se přirozeně sjednotili na začátku 13. století v jeden celek – Země Tyrolska. Oblast se značně vyvíjela a sic nedisponovala žádnou oficiální formou autonomie, dá se o stavu podobném autonomii hovořit, jelikož šlechta byla odpovědná místnímu biskupovi. Markéta Tyrolská, která ovdověla, podstoupila v roce 1363 Země Tyrolska rakouskému císaři Rudolfu IV. Habsburskému, a tak se území dostalo pod nadvládu Habsburků. V roce 1511 císař Maxmilián I. udělil Zemím Tyrolska několik zvláštních výsad, mimo jiné se nemuseli účastnit válek, které probíhaly vně jejich zemských hranic, a zůstala jim odpovědnost ochraňovat svá vlastní území.

V roce 1525 byla zaznamenána neúspěšná povstání, která měla za cíl zmírnění privilegií šlechty a duchovenstva. V průběhu 16. století zesílila mezinárodní pozice Habsburské monarchie. Tyrolsko roku 1720 přišlo o svého panovníka a bylo spravováno z Vídně.¹⁵

V době napoleonských válek, respektive od roku 1805 do roku 1814, bylo Tyrolsko pod vlivem nově vzniklého Bavorského království, to nebylo k libosti Tridentska. Důležitou postavou představující symbol odporu proti potlačování zahraničních mocností byl Andreas Hofer. Ten vedl povstání v Tridentsku, jež právě na základě protestů bylo připojeno k Itálii v únoru roku 1810. O pět let později, roku 1815, bylo opět spojeno s Tyrolskem na základě Vídeňského kongresu.¹⁶

5.2 Válečné období a situace po první světové válce

Tyrolsko spadalo pod konstituční vládu Habsburků až do roku 1918, tedy do ukončení první světové války. Během první světové války tyrolská vojska bojovala proti Itálii. Po ukončení války se v průběhu Pařížské mírové konference v St. Germain jednalo o územním přerozdělování. Tehdejší prezident Spojených Států Amerických - Woodrow Wilson ve své lednové řeči roku 1918 představil čtrnáct bodů pro uspořádání poválečného světa a ukotvení mírové situace. Jedná se o takzvaných „čtrnáct bodů Woodrowa Wilsona“¹⁷. V bodu IX se vyjadřoval k italským hranicím. Prohlásil, že by měly být upraveny podle jasně rozpoznatelné linie národnostní příslušnosti. Pro 86 % německého obyvatelstva Tyrolska se následně jednalo o kontroverzní připojení k Itálii i přes předpoklady, že Tyrolsko bude patřit k Rakousku. Během mírové konference se Italské zastoupení jasně vyjádřilo, že se necítí být čtrnácti body W. Wilsona zavázáno. Aby překonalo situaci připojení území přes nesouhlas majority jejího obyvatelstva, italské zastoupení argumentovalo tím, že Trento a Jižní Tyrolsko je geografický celek. V Trentu se nacházelo více Italů, než v celém Tyrolsku Němců dohromady a celkově v oblasti Venezia Tridentina převládala italská majorita, tudíž se celé území mělo připojit k Itálii. Mimo jiné bylo připojení Tyrolska podpořeno etnografem z Trenta – Ettorem Tolomeiem, který proklamoval, že Němci žijící na území Tyrolska nejsou potomky Němců přichozích v 5. století po rozpadu Římské říše za procesu migrace. Tvrdil, že jsou potomky dávných

¹⁵ *Biskupové, sedláci, zemská knížata, Sudtiroi* [online]. [cit. 2018-03-02]. Dostupné z: <http://www.suedtirol.info/cs/toto-je-jizni-tyrolsko/lide/historie/biskupove-sedlaci-zemska-knizata>

¹⁶ FORNI, M. *An encounter with the Dolomite Ladins*. 2008, s. 37.

¹⁷ Dostupné [online]. [cit. 2018-03-14].: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/wilson14.asp

kmenů před kmeny germánskými, kteří byli germanizovaní dominantní německou administrací území Tyrolska a jejich německým školským systémem. Tito „němečtí Italové“, si tedy zaslouží být navráceni ke svému původu a připojení k Itálii jim to umožní. Následoval tříletý dialog mezi Italskou vládou a zastupiteli Jižního Tyrolska o tom, jak by měla být oblast spravována. Několik italských politiků poukazovalo na potenciální budoucí konflikty plynoucí z nedobrovolného přidružení téměř čtvrt milionového etnika k Itálii.¹⁸

Mapa 1

Oblast kontroverzně připojená po první světové válce k Itálii - Venezia Tridentina¹⁹

5.3 Druhá světová válka – fašistické období

V říjnu 1922 byla demokratická vláda nahrazena fašistickým režimem Benita Mussoliniho. Následně byl spuštěn proces poitalštění Jižního Tyrolska. Proces probíhal tak, že německé sebeuvědomění bylo potlačováno a prvky německé kultury byly nahrazovány italskými alternativami. Jednalo se především o jazyk, politické strany, školství, ale i o takový osobní aspekt, jako je příjmení. Úředním jazykem byla prohlášena italština a byla používána například i u soudních řízení, kde si občané museli platit v případě potřeby překladatele, jelikož advokát nemohl s klientem před soudcem mluvit

¹⁸ ALCOCK, A. *The South Tyrol Autonomy, A Short Introduction*. [online] 2001 [cit. 2018-03-02]. Dostupné z: <http://www.buergernetz.bz.it/en/downloads/South-Tyrol-Autonomy.pdf>

¹⁹ [online]. [cit. 2018-03-02], Dostupné z: https://vcdns.valka.cz/html_images_cache/html_images/Grubach/650_800_006italian_front.jpg

jinak než italsky. Názvy vesnic, měst a institucí byly přejmenovány do italštiny (povětšinou z původních německých názvů). Tolomei, který stál v čele fašistického procesu poitalšování, poukazoval na přítomnost latinských pojmenování (která jsou blíže italským, než německým) již před migračním příchodem germánských kmenů. Jednalo se o dědictví z období Římské říše. Takto začalo být Jižní Tyrolsko (Südtirol) označováno za Alto Adige (Horní Adiže²⁰). Tisk a publikace byly povoleny pouze v případě chválení fašistickým režimem. V té době se tato asimilace týkala i ladínských menšiny. Ta ovšem nebyla uznávána a italská společnost ji prakticky nevnímala a zařazovala k italskému etniku. Mussolini považoval proces poitalštění za pomalý, a tak roku 1934 vznikla industriální zóna okolo města Bolzana a nastal proces umělé migrace Italů na sever, za účelem změny etnického složení oblasti. Počet Italů se zvýšil na 25 % (z původních cca 10 %) Viditelný nárůst obyvatel se dá pozorovat z údajů v příloze označené 11.1 (*Obyvatelstvo podle jazykové příslušnosti dle sčítání obyvatel*). Populace italského obyvatelstva oblasti mezi lety 1921 a 1961 vzrostla o 101 223 osob.²¹²²

Během druhé světové války vyvstala otázka, jak naložit s Němci na Italském území. Podle Hitlerovy filosofie by měli být připojeni k Německé říši, aby celý německý národ patřil společně pod jednu říši a jednoho vůdce. S Mussolinim se dohodli tak, že dají obyvatelům vybrat, zda chtějí zůstat a být Italy, nebo mohou odejít do Německa. Celkově se pro odchod rozhodlo přibližně 200 000 obyvatel Tyrolska, ale přesídleno jich bylo jen 75 000 v následku počátku druhé světové války. Jednalo se (ve zjednodušené podobě) o výběr mezi fašismem, nebo nacismem. Tento výběr mnoho místních neschvalovalo a neztotožňovalo se s možností opustit domovinu, konstantně se snažili prosazovat vlastní sebeurčení.²³

5.4 Přiznání autonomie

V dubnu 1945 se německé jednotky v Jižním Tyrolsku vzdaly, a tak byla oblast uchráněna bombardování. Krátce po konci války byla založena politická strana SVP – Südtiroler Volkspartei (Jihotyrolská lidová strana), která se aktivně zasazovala o

---

²⁰ Adiže označuje řeku protékající oblastí. Jižní Tyrolsko je označení také užíváno na základě rozdělení Tyrolska na dvě části, mezi dvě země.

²¹ASTAT South Tyrol in figures 2016 [online]. [cit. 2018-03-08] Dostupné z: <http://astat.provincia.bz.it/de/default.asp>

²²ALCOCK, A. *The South Tyrol Autonomy, A Short Introduction*. [online]. 2001 [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <http://www.buergernetz.bz.it/en/downloads/South-Tyrol-Autonomy.pdf>

²³ALCOCK, A. *The South Tyrol Autonomy, A Short Introduction*. [online]. 2001 [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <http://www.buergernetz.bz.it/en/downloads/South-Tyrol-Autonomy.pdf>

jihotyrolské politické zájmy. Spojenci (vítězi války) byla tato strana uznána, jako oficiální zastupitel Jižního Tyrolska v poválečných vyjednáváních. V letech 1946-1947 byla při vyjednáváních v Paříži řešena otázka, k jakému státu bude Tyrolsko přiřazeno. Rakousko i Tyrolsko hájilo představu spojení, a tudíž i prevenci opakování poitalšování Tyrolské oblasti. Jednalo se také o možnosti spojení Jižního Tyrolska s územím jižně od Brixenu, to ale bylo zamítnuto jak vítěznými (západními) mocnostmi, tak stranou SVP – právě kvůli prevenci poitalšování z důvodu převahy italského obyvatelstva v oblasti jižně od Brixenu. Výsledným rozhodnutím byla ctěna Smlouva ze St. Germain, která přidělovala území Itálii. Požadován byl ale statut autonomie, který Itálie odsouhlasila i přes jisté riziko které to s sebou neslo v kontextu jiných etnických menšin v Itálii, které by mohly tyrolský příklad následovat. Autonomní status Jižního Tyrolska byl potvrzen smlouvou uzavřenou 5. září roku 1946.²⁴

Tento dokument, nazývaný se Smlouva De Gasperi-Gruber (podle italského premiéra De Gasperiho a rakouského ministra zahraničí Grubera) upravoval následující problematiku. První článek ukotvoval rovnoprávnost Italů a Němců a jejich bilingvní práva. Jednalo se o výuku v mateřském jazyce, bilingvismus v místních správních institucích, oficiálních dokumentech a názvech stejně tak jako v příjmeních, která byla poitalštná během fašistického režimu. V neposlední řadě se jednalo o rovnoprávné zastoupení ve veřejných funkcích. Ve druhém článku se ustanovovalo právo na vlastní legislativu a exekutivu. Třetí článek zavazoval Itálii k přezkoumání vybraných bodů v horizontu jednoho roku od začátku působnosti smlouvy. Jednalo se o stav Hitler-Mussoliniho dohody a přesídlení, vzájemné uznávání akademických diplomů, volný pohyb zboží a osob v rámci Tyrolska a speciální smlouvy mezi Rakouskem a Itálií pro volný pohyb osob a zboží. Tuto smlouvu podepsalo i Rakousko, které zastávalo roli supervizora dodržování stanovených podmínek.²⁵

Tuto formu autonomie mnozí nespatořovali, jako šťastnou. Rakousko podstoupilo své historické území Itálii, mohlo se o něj svým způsobem více zasazovat. Obyvatelům Jižního Tyrolska nebyl přiznán tak široký statut autonomie, jak si představovali. Smlouva, která roku 1947 autonomii ustanovuje, byla poněkud všeobecná a chyběly blíže specifikované

---

²⁴ WOLF, S. *Complex Power Sharing as Conflict Resolution: South Tyrol in Comparative Perspective*, 2008, s.10-18. [online]. [cit. 2018-03-09] Dostupné z: <http://www.stefanwolff.com/files/STCPS.pdf>

²⁵ PETERLINI, O. *Autonomy and the Protection of Ethnic Minorities in Trentino-South Tyrol*, s. 89-90.[online]. Bolzano, 1997 [cit. 2018-02-13]. ISBN 88-900077-2-9. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=cLrAExsU3aIC&pg=PA11&hl=cs&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false.

podmínky. Vytvářela nechtěný prostor pro Itálii, která mohla interpretovat obsah podle svých představ, jelikož smlouva neobsahovala přesný postup, či návrhy, jak se rovnoprávnosti (či zastoupení ve veřejných funkcích) dosáhne.²⁶

Pomocí ústavního zákona roku 1948 první forma autonomie nabyla platnosti. Provincie byly spojeny v region *Tridentsko-Horní Adiže* a byly vytvořeny provinční parlamenty i vlády, ovšem s omezenou pravomocí. Jejich rozhodování se týkalo především oblasti urbanizace, kulturních a dalších provinčních institutů. Byly zaštitěny regionální vládou a parlamentem, jež rozhodoval o ekonomických otázkách, zdravotnictví, turismu a rozvoji, nebo například dopravě. Regionální parlament (Tridentsko-Horní Adiže) se skládal z parlamentu jihotyrolského (66 % Němců a Ladínů) a parlamentu Tridentského (99 % Italů) a toto zastoupení se tedy přenášelo i na regionální úroveň. Regionální parlament a vláda byli tedy převážně italského složení – což přirozeně ovlivňovalo politickou orientaci výkonného orgánu. Stejnou situaci bylo možné pozorovat ve veřejných úřadech, kde vyšší posty zastávali italští úředníci.²⁷

5.5 Druhá forma autonomie

Nespokojenost jihotyrolských aktivistů vyvrcholila až k bombovým útokům. Utvořilo se nacionalizované hnutí na podporu autonomie Jižního Tyrolska a konstantní odmítání úpravy neefektivní autonomie ze strany Itálie vyostřovalo situaci. David, šéfredaktor ladínských novin *La USC di Ladins*, při dotázání na tyto útoky popisuje organizaci BAS (*Befreiungsausschuss Südtirol*²⁸) následovně: „Moc se o tom neví, ale tato organizace vyhazovala do povětří místní elektrárny a železniční koleje. Byla to těžká doba. Lidé se báli, kde a co zase vybuchne. Měli za cíl ochromit průmysl a vydobýt si autonomii, ale bohužel při tom přišlo o život mnoho lidí. Zrovna tady v Ortisei to bouchlo a moje babička mi vyprávěla, že byli bez elektřiny několik dní, než to zase Italové opravili.“²⁹

Rakousko, jako stát dohlížející na dodržování podmínek autonomie, předneslo několikrát tuto problematiku při Valném shromáždění OSN, a to v letech 1959, 1960 a

---

²⁶ ALCOCK, A. *The South Tyrol Autonomy, A Short Introduction*. [online]. 2001 [cit. 2018-03-12]. Dostupné z: <http://www.buergernetz.bz.it/en/downloads/South-Tyrol-Autonomy.pdf>

²⁷ ALCOCK, A. *The South Tyrol Autonomy, A Short Introduction*. [online]. 2001 [cit. 2018-03-12]. Dostupné z: <http://www.buergernetz.bz.it/en/downloads/South-Tyrol-Autonomy.pdf>

²⁸ V překladu Osvozenecký výbor Jižního Tyrolska.

²⁹ Více se této problematice věnuje Bakalářská práce Markéty Sovové – Národnostní identita Ladínů a jejich kultura v severní Itálii.

1961. OSN vydalo dvě rezoluce, v nichž důrazně doporučovalo prohloubit vyjednávání a urovnat spory v oblasti severní Itálie. Po letech vyjednávání, v roce 1969, byl podepsán Itálií a Rakouskem takzvaný „Balíček“, který uváděl mimo jiné možnost vymahatelnosti dohodnutých závazků u mezinárodního soudního dvora v Haagu. Jižní Tyrolsko (respektive SVP) bylo s tímto stavem spokojeno, přestože se pořád nejednalo o rozsah autonomie, který si představovali již od konce první světové války. Tento „Balíček“ vzešel v platnost roku 1972. Během průběhu let (prakticky až do roku 1992 – kdy Rakousko, jakožto supervizor, uznalo problematiku za vyřešenou) vyšlo několik dalších zákonů a právních úprav specifikující a prohlubující práva a povinnosti ve vztahu Itálie a Jižního Tyrolska.³⁰

Další změny byly aplikovány v roce 2001 do italské ústavy, která má od té doby mezinárodní garanci a vychází z mezinárodních smluv. Italská ústava zasahuje i do Jihotyrolské autonomie. Úprava pro Jižní Tyrolsko především znamenala – formu nezávislosti na centrální vládě, práva jazykových skupin a proporcionalní systém zastoupení jazykových skupin ve veřejné správě a školství.³¹

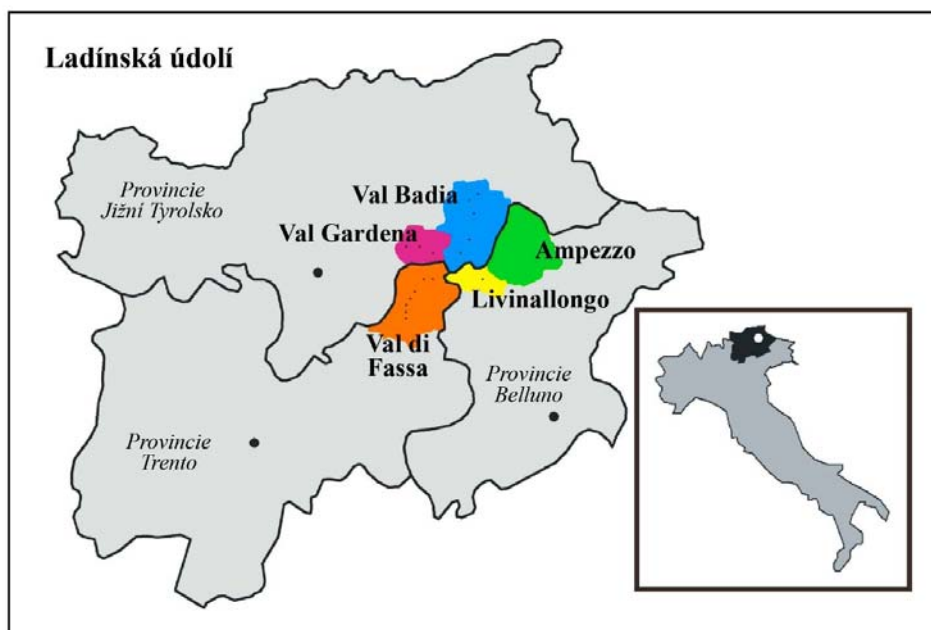
³⁰ PETERLINI O. *Autonomy and the Protection of Ethnic Minorities in Trentino-South Tyrol*. [online]. 1997, s. 89-90 [cit. 2018-02-8]. Dostupné z:

https://books.google.cz/books?id=cLrAExsU3aIC&pg=PA11&hl=cs&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false.

³¹ WOLF, S. *Complex Power Sharing as Conflict Resolution: South Tyrol in Comparative Perspective*. 2008, s.10-18. [online]. [cit. 2018-03-09] Dostupné z: <http://www.stefanwolff.com/files/STCPS.pdf>

6 Specifika Ladínské kultury v obecném kontextu

Ladínové je označení pro národnostní menšinu, jež se soustředí do oblasti horských údolí *Val Gardena* a *Val Badia*, která se nacházejí v autonomní provincii Jižní Tyrolsko, také nazývané Bolzano – podle svého hlavního města. Dalšími údolními, kde se Ladínové vyskytují, jsou údolí *Ampezzo* a *Livinallongo* v italské provincii Belluno a pátým údolím je *Val di Fassa* v provincii Trento. Tato údolí jsou známa svou výhodnou polohou. Alpské Dolomity jsou turistickou oblastí, zejména v zimním období, kdy turisté vyhledávají místní horské chaty a všudypřítomné sjezdovky. Letní období není turisticky tak vytížené, jako období zimní. Oblast je známá úchvatnou scenérií horských úbočí a milovníci horské turistiky mají pro ladínská údolí speciální místo v srdci. Méně z nich ale oblast vyhledává primárně pro ojedinelou, izolovanou a Ladíny pečlivě chráněnou, kulturu oblasti.

Mapa 2

Ladínská údolí (Val Gardena a Val Badia spadají do provincie Jižního Tyrolska; Ampezzo a Livinallongo náleží provincii Belluno; Val di Fassa přísluší k provincii Trento.)³²

Ladínové používají vlastní jazyk, ladínštinu, jež spadá do skupiny rétorománských jazyků. Publikace *South Tyrol in figures 2016* vytvořená Provincial Statistics Institute

³² [online]. [cit. 2018-02-20], Dostupné z: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/3/30/Ladin.png/1280px-Ladin.png>

(ASTAT) za podpory Jižního Tyrolska uvádí, že se v roce 2015 v Ladínských údolích nacházela populace o velikosti 20 295 obyvatel, s hustotou osídlení 40 obyvatel na km². Viz příloha označená 11.2 (*Rozloha, obyvatelé a hustota obyvatel v jihotyrolských okresech*) Celkově je odhadováno, že v oblasti severní Itálie žije přibližně 33 000 ladínů, kteří se nesoustřeďují pouze do údolí a také aktivně nemusí používat ladínštinu v každodenním životě, jelikož se jedná o oblast multilingvní a většina obyvatel Jižního Tyrolska aktivně používá jak italštinu, tak němčinu, v případě Ladínů i ladínštinu.

Nejpočetnější etnikum v Itálii jsou románští Italové. Dále v Itálii můžeme najít významné etnické menšiny – Němce, Friuly, Ladíny, Slovince a Francouze. Tyto menšiny se soustřeďují převážně v oblasti severní Itálie. Jižní Tyrolsko sestává ze tří hlavních etnických skupin – Italové, Němci a Ladínové. Němci, jako národnostní menšina v Itálii jsou v Jižním Tyrolsku v majoritním postavení (62,3% zastoupení Němců v populaci Jižního Tyrolska podle sčítání obyvatel z roku 2011). Hned poté (23,4 %) následuje podíl italské národnosti a nejmenší podíl má etnikum Ladínů (4,1 %). 10,3 % patří dalším národnostním skupinám, či mluvčím jiného jazyka, než je němčina, ladínština a italština, také se může jednat o příslušníka jedné ze zmíněných skupin, který ovšem nechtěl volit mezi Německou, Italskou či Ladínskou příslušností. Proto se zařadil do kolonky – Jiné (Others).³³

S takovýmto přístupem jsme se setkaly při terénním výzkumu, kdy nám obyvatel Jihotyrolského Brixenu³⁴ na otázku – „Ke které národnostní skupině se přiřazujete?“ odpověděl v následujícím smyru. Je Jihotyrolan. Má německé předky, ale i italské a žiji v Itálii, i když většinu času mluví německy. Poznamenal také, že s námi zase mluví anglicky.

V případě dotazování příslušníků Ladínského obyvatelstva byl pozorován jiný přístup k určení národnosti. Téměř všichni dotázaní Ladínové se ztotožňovali s Ladínskou národností a pouze u mladších respondentů byl zaznamenán určitý laxní přístup. Z pozorování a vedení rozhovoru vyplynulo, že mladší generace často oblast opouští kvůli nedostatku možnosti uplatnění mimo cestovní ruch a jejich etnické povědomí je tvořeno

---

³³ASTAT South Tyrol in figures 2016 [online]. [cit. 2018-03-08] Dostupné z: <http://astat.provincia.bz.it/de/default.asp>

³⁴ Respondent neabsolvoval hloubkový rozhovor, jelikož výzkum byl primárně zaměřen na Ladíny v Jižním Tyrolsku a naznačená problematika se dotýká německé menšiny v Itálii a jejího kulturního povědomí a určení, jež je rozebíráno v jiných pracích. Respondent tudíž není uveden v tabulce respondentů v metodologii práce.

převážně rodinnou tradicí a udržováním vazeb s Ladínskou kulturou skrze vzdělávací systém a již zmíněnou rodinu.

Obrázek 1

Vícejazyčné označení cedulí ukazujících směr v městečku St. Christina, Val Gardena. Označení je v ladínštině, němčině a italštině.³⁵

6.1 Původ a utváření etnického povědomí Ladínů

Oblast Dolomit, podle archeologických nálezů, sloužila sezónnímu osídlení již v mezolitu. První osídlení trvalého charakteru bylo zaznamenáno v době bronzové. Podle archeologických nálezů a poznatků výzkumníků v údolí Val Badia se uvádí, že ve 13. století př. n. l. se v oblasti nacházelo osídlení o velikosti 240-300 obyvatel.³⁶

Ladínové jsou potomci rétorománských³⁷ kmenů, kteří oblast Jižního Tyrolska obývali ještě předtím, než náležela k Římské říši. Oblast byla kolem roku 15 n. l. dobytá Římany a náležela do provincie Rhaetia, která byla známá svým vínem. Předchůdci dnešních Ladínů, jak je známe, byli zdatní zemědělci a vždy byli samostatní s takzvanou 0km produkcí (vše co potřebovali, si dokázali vyrobit, či vypěstovat, jejich jídelníček se skládal z lokálních surovin a vše bylo přizpůsobeno životu v horských nadmořských výškách). V době nadvlády Římské říše se na území vyskytovaly etnické skupiny, které

³⁵ Zdroj: vyfotila Markéta Sovová (pořízeno při terénním výzkumu).

³⁶ *Storia di Ladins, Union Ladins Val Badia*, [online]. [cit. 2018-02-12]. Dostupné z: <http://www.uniunladins.it/storia-di-ladins>

³⁷ Předrománských.

používaly předindoevropské jazyky – byli označováni za Raety nebo Rétské kmeny. Na jejich jazyk měla velký vliv latina, která se v říši používala a přispěla ke zformování ladínštiny.

Ve 14. století se území Tyrolska dostalo pod nadvládu Habsburků a součástí Rakouska zůstává až do roku 1918.³⁸

Na počátku dvacátého století vzniklo hnutí na podporu a rozvoj kultury Ladínů (Union Ladina, dnes známá pod názvem - Union Generela di Ladins dles Dolomites) a za cíl si stanovili uznání Ladínů, jako etnické skupiny a zrušení přiřazení Ladínského etnika k Italskému. Dalšími cíli byla standardizace jazyka v psané formě, založení centra Unie Ladínů v každém Ladínském údolí a vydávání knih a publikací o Ladínské kultuře. V neposlední řadě se jednalo o pořádání kulturních akcí. V roce 1914 ovšem těmto snahám o rozkvet Ladínského povědomí byla učiněna přítrž v důsledku začátku první světové války, která byla pro území Jižního Tyrolska – jako pro strategické území, náročným obdobím. Obsazování Severní oblasti dnešní Itálie probíhalo různě – v údolích Val Gardena a Val Badia bylo poklidnější, než v Ampezzu a Livinallongu, kde místní kladli odpor, a akce měly likvidační následky. Z původní populace pře 20 000 Ladínů jich orientačně 1050 zemřelo a vesnice byly poničeny.³⁹

Obrázek 2

Ladínská vlajka, jejíž barvy byly určeny, jako symbolické pro Ladínská údolí. Modrá zastupuje oblohu, bílá představuje sníh na vrcholcích hor a zelená zastupuje louky a lesy.)⁴⁰

³⁸PETERLINI, O. *Autonomy and the Protection of Ethnic Minorities in Trentino-South Tyrol* [online]. Bolzano, 1997 [cit. 2018-03-08]. Dostupné z:

https://books.google.cz/books?id=cLrAExsU3aIC&pg=PA11&hl=cs&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false.

³⁹MORODER, T. *The Ladins of the Dolomites: people, landscape, culture*. 2016. s. 46-47.

⁴⁰[online]. [cit. 2018-03-02], Dostupné z: <https://im.novinky.cz/mynews/910/109107-gallery1-n6dyq.jpg>

Saint-Germainská smlouva⁴¹ znamenala přidružení území Ladínů k Itálii, v níž v té době vládl režim fašismu Benita Mussoliniho. O ladínském etniku ve smlouvě Saint-Germain nejsou žádné zmínky, což se setkalo s nelibostí hlavních advokátů a propagátorů ladínského povědomí. Na jednom z protestů byla poprvé představena ladínská vlajka.

V roce 1921 Italská vláda povolila Ladínům deklaraci jejich etnika při sčítání lidu. Jelikož od roku 1922 se k moci dostal Benito Mussolini se svým plánem poitalštění příliš německého severu Itálie, přišli Ladínové o tuto možnost hned v roce 1923.

Poitalšťování probíhalo například tak, že byly přejmenovány německá označení (institucí či obcí, nevyjímaje příjmení obyvatel) do italštiny a cokoliv představující německé sebeurčení bylo Italy zničeno, potlačeno či zakázáno.⁴² V témže roce⁴³ také došlo ke správní klasifikaci provincií, což rozdělilo ladínské etnikum, které se najednou nacházelo ve třech různých provinciích. Během fašistického režimu nebyly povoleny žádné aktivity pro etnické obrození Ladínů, či jiné kulturní skupiny, ladínská vlajka byla zakázána.

Ladínský název	Italský název	Německý název	Provincie
Urtijëi	Ortisei	St. Ulrich in Gröden	Jižní Tyrolsko
Sëlva	Selva di Val Gardena	Wolkenstein in Gröden	Jižní Tyrolsko
Santa Christina	Santa Cristina	St. Christina in Gröden	Jižní Tyrolsko
Gherdëina	Valgardena		
Fodom	Livinallongo del Col di Lana	Buchenstein	Belluno
Col	Colle Santa Lucia	Verseil	Belluno
Anpezo	Cortina d'Ampezzo	Hayden	Belluno
Mazin	Mazzin	Mazzin	Trentino
Vich	Vigo di Fassa	Vig im Fassatal	Trentino
Cianacei	Canazei	Kanzenei	Trentino

Tabulka 2

Rozdílné pojmenování měst v ladínských údolích.⁴⁴

⁴¹ Jedna z mírových smluv pro ukončení válečného stavu po první světové válce.

⁴² Byla vyvolána umělá migrace – vytvořením industriální zóny okolo Bolzana – nové pracovní pozice byly určeny pro italské pracovníky, kteří přicházeli z jihu na sever, rozptýlit německou populaci, počet Italů v oblasti se zvýšil na 25 %.

⁴³ 21. ledna 1923; MORODER, T. *The Ladins of the Dolomites: people, landscape, culture*. 2016, s. 46-47.

⁴⁴ [online]. [cit. 2018-02-27], Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Ladin_people

Během druhé světové války došlo k takzvané Hitlerově volbě. Na Základě domluvy mezi Hitlerem a Mussolinim si obyvatelé severní Itálie (kde se nacházela silná německá menšina), mohli zvolit, jestli chtějí být Němci a přidruží se ke třetí říši⁴⁵, nebo jestli budou Italové a zůstanou tam, kde jsou. Nebyla možnost jiné volby, například zůstat na stejném geografickém určení s ladínskou příslušností k Italskému státu. Pro obyvatele Jižního Tyrolska (a tedy i Ladíny), kteří byli součástí Rakouska-Uherska historicky po významné době a vůbec pro celou oblast severní Itálie, která se od zbytku Itálie výrazně liší toto byla těžká volba. Volba, která rozdělovala rodiny a ničila vztahy mezi jednotlivci. V Údolí Val Gardeny si 81 % obyvatel zvolilo německou Třetí Říši před Itálií. V údolí Val Badia 31,7 %, v Livinallongu 18% a v Ampezzu 4 %. Val di Fassa již nespádala do dohody o přesídlení, jelikož nenáležela k určené oblasti. Celkově 7027 Ladínů žádalo o přesídlení a přidělení německého občanství. V důsledku změny situace během druhé světové války se od plánu přesídlování upustilo a výsledný počet přesídlených Ladínů byl jen okolo 2000.

Zbylí Ladínové se po konci druhé světové války soustředili na všeobecné uznání etnické skupiny Ladínů, jejich sjednocení alespoň v provincii Bolzano, prosazení vzdělávání v ladínštině a televizního a rozhlasového vysílání. Při protestu v červnu 1946 se sešlo více než 3000 lidí, kteří přišli demonstrovat jednotu a sílu ladínského názoru a přesvědčení. Den po setkání byl premiérovi A. Degasperimu poslán telegram, kde byly požadovány mimo jiné již výše zmíněné body. Telegram také žádal referendum o připojení Ladínů z jiných provincií k Ladínům v provincii Bolzano. Nikdy nebylo na telegram odpovězeno.

Když byl uznán první status autonomie (1948), Ladíni byli akceptováni jako třetí lingvistická skupina a ukotvilo se respektování jejich kultury a tradic. Ovšem až s příchodem druhého stupně autonomie v roce 1972 byli Ladínové uznáni, jako etnická skupina používající jazyk ladínštinu, která začala pronikat i na úřady a do vzdělávání.

---

⁴⁵ Což v důsledku znamenalo přesídlení do třetí říše.

6.2 Jazyk

Ladínština patří do skupiny rétorománských jazyků, někteří odborníci ji ovšem označují za dialekt periferní, severoitalský. Přestože její počátky sahají pravděpodobně daleko před dobu Římské říše, rozeznána na poli vědeckém byla až od druhé poloviny 19. století, kdy byly zaznamenány tři oblasti ladínštiny - Graubünden ve Švýcarsku, v Dolomitech a ve Friulsku. Je velmi ovlivněna latinou, některá slova z předlatinské doby se ale používají dodnes, jako například brama (smetana), dlasena (borůvka) a další.⁴⁶

Dolomitská ladínština se rozděluje přirozeně podle jednotlivých údolí do jednotlivých variet⁴⁷, můžeme je označit za dialekty. Rozdílnosti se v jazyce projevují ve výslovnosti jednotlivých hlásek, či v psané formě. Odchytky vznikly přirozenou cestou – a to jistou izolací jednotlivých ladínských osídlení v horských průsmycích (údolích).

Čeština	Val Gardénská Ladínština	Val Badijská Ladínština
Dobry den	Bon di	Bun dé
Na shledanou	A s'uděi	A s'oděi
Jak se máš?	Co vala pa?	Co vara pa?
Děkuji	De gra	Dilan
Prosím	Prěibel	Prěibel
Včera	Inier	Inier
Mrak	Nibra	Niora
Strom	Lěn	Lěgn
Děšť	Plueia	Plöia
Černá	Fosch	Fosch
Žlutá	Ghiel	Ghel
Snídaně	Gusté	Gosté
Jaro	Ansciuda	Aisciöda

Tabulka 3

Malý česko – ladínský slovníček – ukázka dialektu Val Gardeny a Val Badii.⁴⁸

Podle tabulky uvedené v příloze označené 11.1 (*Obyvatelstvo podle jazykové příslušnosti dle sčítání obyvatel*), která je součástí publikace South Tyrol in figures, 2016, vyplývá, že procentuální zastoupení jazykové skupiny Němců v roce 2011 bylo 62,3 %, Italů 23,4 % a jazyková skupina Ladínů představovala 4,1 % z celkové populace Jižního

⁴⁶ RUBATSCHER, C. *The fate of minority languages The case of Ladins in North Italy, South Tyrol/Alto Adige*, [online]. 2000 [cit. 2018-02-18]. Dostupné z: www.hltmag.co.uk/sep05/mart02.rtf

⁴⁷ Varieta Gardénská, Badijská, Fasská, variety z údolí Livinallongo a Ampezzo-Comelico.

⁴⁸ Vytvořeno dle učebnice ladínštiny - Moling S., Mutschlechner G.: *Mies prömes parores*. 2013.

Tyrolska. I přes deklarování příslušnosti k jisté jazykové skupině existuje míra překrytí jazykových celků a vytváří se multilingvní společnost. Všichni obyvatelé Jižního Tyrolska nepoužívají všechny tři zmíněné jazyky, díky vzdělávacímu systému ale mluví minimálně dvěma. Ladínové patří mezi ty obyvatele jižního Tyrolska, kteří všechny tři jazyky používají. Na území provincie je ovšem největší skupina německo-italských mluvčích. Skupina pouze německojazyčných obyvatel se vyskytuje blízko hranic s Rakouskem, vliv italštiny je ale znatelný.

Naše respondentka Sara (Ladínka) se k otázce používání jazyka vyjádřila slovy: „Doma mluvíme výhradně ladínsky a se svými kamarády mluvíme ladínsky a německy, podle toho, jak mluví oni. Jen s jednou mou kamarádkou se bavím pouze v italštině.“ K takovéto jazykové flexibilitě přispívá školní systém, který umožňuje výuku ve všech třech jazycích a dokonce ji kombinuje.

6.3 Kultura a charakteristika

Ladínové jsou národem horalů. Příroda a hory se promítají do celého jejich života od útlého věku, kdy je v pohádkách princeznin smutek vyryt do hor (narážka na reliéf a velké štíty horských úbočí), trpaslíci pokývají vrcholky hor měsíční tkaninou, aby se třpytila (sněhové čepice na vrcholcích).⁴⁹

Horské podnebí se nepromítá jen do literatury, ale i do místní kuchyně, která je vydatná a vždy z lokálních surovin s takzvanou 0 km produkcí.⁵⁰ Typický je například místní jihotyrolský špek – uzený bok a produkce sýrů. Jídlo je vydatné, jelikož Ladínové bývali vždy zemědělci a k jejich životnímu stylu patřila například celodenní práce na poli či práce se zvířaty.

Zajímavou tradicí, která v oblasti dominuje je dřevorezbařství. Mimo jiná řemesla, která Ladínové ovládají je toto signifikantní, jelikož již v 19 století byla vysoká poptávka po dřevěných hračkách, ručně vyráběných panenkách a betlémech z ladínských údolí. Poptávka z Rakouska, nebo Spojených států amerických zajišťovala zemědělské oblasti příjmy i v obdobích zimy a války, kdy měli zemědělci více volného času, nebo se nemohli

---

⁴⁹ Myths, legends and folk tales, The Dolomites. [online]. [cit. 2018-02-26]. Dostupné z: <https://www.holimites.com/en/discover-the-dolomites/history-and-culture-005>

⁵⁰ Všechny použité suroviny jsou místní, a kdysi si ladínský zemědělec vystačil s vlastní produkcí, používal jen lokální suroviny, které se od jeho obydlí nacházely do vzdálenosti 0 km. Odtud pojmenování.

jiným formám obživy ani věnovat. Dřevořezbářství se v oblasti udrželo dodnes a může být pozorováno například na výzdobě kostelů.

Obrázek 3

Ladín a Ladínka v krojích Val Gadeny.⁵¹

Ladínové mají své typické kroje, které nosí například na místní hudební festivaly, svatby, nedělní mše či jiné slavnostnější události. Němci v Jižním Tyrolsku kroje také nosí, vzhledově se ovšem od těch ladínských liší. Každé údolí má trochu jiný typ kroje – rozličnost se dá pozorovat v použitých barvách a doplncích. Na výše uvedených fotkách jsou kroje z Údolí Val Gardena, zachycené při příležitosti koncertu místní dobrovolnické kapely na oslavu zahájení školního roku v Ortisei.

Z oblasti pochází několik slavných sportovců vynikajících v zimních disciplínách. Jedná se například o krasobruslařku Karolínu Kostnerovou, horolezce Luise Trenkera, který byl zároveň prvním filmařem v oblasti. Známou ladínskou osobností je také Geordo Moroder – filmař s oscarovým oceněním. Oblast je pro své geografické určení ideálním prostředím pro vychovávání sportovců, do Val Gardeny jezdí i světoví sportovci za kvalitními sjezdovkami a lyžařskými specialisty.

Nedílnou součástí dnešního života Ladínů je jejich vlastní denní tisk, či rozhlas. *La USC di Ladins* jsou noviny, jež byly vydávány již v období první světové války, ale nebyly

---

⁵¹ Zdroj: Markéta Sovová (pořízeno při terénním výzkumu).

periodikem a vycházely sporadicky. Během druhé světové války se staly měsíčníkem. Od 1. února 1990 do současnosti jsou vydávány jednou týdně. Každé vydání má část s aktualitami pro všech pět údolí, části se liší formou ladínštiny. Aktuality Val Badii jsou napsány varietou ladínštiny používanou v údolí Val Badia a aktuality Val Gardeny zase formou valgardénské ladínštiny, toto platí i pro údolí Fassa, Cortina d'Ampezzo a Livinallongo.⁵²

Obrázek 4

Vydání novin La USC di Ladins je dostupné jak v tištěné, tak v elektronické podobě.⁵³

⁵² IRSARA, S., GRANDI, C. *1905-2005 La Union di Ladins: 100 years of idealism*. 2007, s. 23.

⁵³ Dostupné [online]. [cit. 2018-03-14].: http://www.pentagon.it/images/pentagon/558x344/portal_usc.jpg

7 Specifika správního systému v oblasti Jižního Tyrolska

Itálie je po správní stránce od roku 1948 rozdělena do 20 regionů, z nichž 5 má speciální status. Toto funkcionalistické rozdělení má za úkol efektivnější výkon státní moci na regionální úrovni. Regiony mají rovné postavení, na ty se speciálním (autonomním) statutem je delegováno více pravomocí. Úprava autonomních regionů je zakotvena přímo v Ústavě Italské republiky.

Mapa 3
Regionální rozdělení Italské republiky⁵⁴

Článek 116 Ústavy se k problematice autonomních regionů vyjadřuje takto – „*Furlansko – Julské Benátsko, Sardinie, Sicílie, Tridentsko-Horní Adiže (Jižní Tyrolsko) a Valle d'Aosta/Vallée d'Aoste mají zvláštní formu a podmínky autonomie založené na speciálních zákonech přijatých ústavním zákonem.*“ Dále je ve článku 116 Ústavy věnován prostor popisu Jižního Tyrolka a Tridentska, vzhledem k historické dualitě těchto provincií

⁵⁴ [online]. [cit. 2018-03-10], Dostupné z: <http://www.fotoseimagenes.net/imagenes/full/0/7/7/organizacion-territorial-de-italia-5.jpg>

v regionu. „*Region Tridentso-Horní Adiže (Jižní Tyrolsko) je složen z autonomních provincií Tridentso a Jižní Tyrolsko.*“⁵⁵

Ukotvení v ústavě se může zdát na jednu stranu výhodným, na druhou stranu autonomní status nemůže spravovat (měnit) provincie sama, ale spadá pod pravomoc italského parlamentu. Vyplývá z toho, že by parlament mohl autonomii Jižního Tyrolska zrušit, či změnit. Proto je důležitá mezinárodní garance a závazky, ke kterým se Itálie uvázala podpisem různých mezinárodních úmluv. Provincie by se mohla bránit jak u Ústavního soudu, tak u mezinárodního soudu v Haagu.

7.1 Politické uspořádání Jižního Tyrolska

Ústava dává regionům možnost určit si formu vlády (v podstatě to znamená rozhodnutí o způsobu volby – přímá/nepřímá volba prezidenta). Orgány provincie jsou parlament, vláda a prezident. Jižní Tyrolsko může vydávat nařízení, prováděcí předpisy pro zákony vydané italskou centrální vládou, to je spojeno s přenesením primární a sekundární legislativní pravomocí. Primární legislativní pravomoc označuje možnost vydávat právní akty (zákony), které jsou na stejné úrovni, jako ty vydané italskou vládou. Může je vydávat stát, v některých případech region. Sekundární legislativní pravomoc znamená pravomoc vydávat nařízení s nižší právní silou a mohou být vydány státem, regionem a v ojedinělých případech provincií.⁵⁶ Jiné autonomní provincie (či celkově, regiony) takovou výsadou nedisponují. Oblasti, kde provincie zastupuje roli státu v kompetencích hospodářských a sociálních faktorů jsou například: zemědělství a lesnictví, ochrana životního prostředí, cestovní ruch, hotelnictví, komunikace a doprava, školy a sociální péče, zprostředkování práce či odborného vzdělávání. Po roce 2001, kdy byla pozměněna italská ústava, vydávání právních aktů Jižním Tyrolskem nepodléhá byrokratické zátěži ze strany centrální vlády, jako předtím.

7.1.1 Parlament

Parlament provincie Jižního Tyrolska má 35 členů, stejně tak parlament Tridentstva. Celkem má tedy parlament regionu 70 zastupitelů, jelikož je tvořen parlamenty obou dvou provincií. Zastupitelé jsou voleni přímou volbou, volební období je 5 let. Kandidáti musejí

---

⁵⁵Itálie. Ústava Italské republiky (La Costituzione della Repubblica Italiana). [online]. 1947 [cit. 2018-03-12]. Dostupné z: https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf

⁵⁶Viz VEDASH, A. *Italian Sources of Law*. In: FERRARI, G. F. *Introduction to Italian Public Law*. 2008, s.221-234.

mít minimálně 18 let a musejí splňovat další kritérium – být residentí regionu po nepřerušované dobu alespoň 4 let. Členové parlamentu přísahají, že budou pracovat pro dobro jak státu, tak provincie. Parlament může být rozpuštěn v případě, že jedná protiústavně, poruší své pravomoci, či ohrozí národní bezpečnost nebo není schopen vykonávat svou funkci. Parlament je obsazován podle proporčního systému, tedy sdružuje zastupitele jak italské, ladínské, tak i německé a přirozeně používá všechny tři jazyky. Parlament vykonává legislativní funkci a volí ze svých členů představitele vlády, viceprezidenta, prvního viceprezidenta a prezidenta.

7.1.2 Vláda

Vláda musí být sestavena takovým způsobem, aby proporčně odpovídala etnickému složení parlamentu. Toto opatření předchází možné situaci, kdy by mohla etnická majorita v parlamentu Jižního Tyrolska vytvořit vládu jednoho složenou ze zastupitelů pouze jednoho etnika. Vláda nařizuje provinční legislativu, dozoruje místní samosprávě (celkem se jedná o 116 obcí) a institucím, spravuje dědictví provincie a navrhuje finanční rozpočet.

7.1.3 Prezident

Prezident je hlava vlády a politický představitel provincie. Volí se na období 5 let. Je zodpovědný za vedení registru vydaných zákonů a vyhlášek, také může vyhlášovat provinční dekrety.

V současné době má prezident Jižního Tyrolska dva zástupce – viceprezidenta a prvního viceprezidenta, každého z jedné jazykové skupiny, podle jeho vlastního výběru a uvážení. Jeden (právě proto označení první viceprezident) jej zastupuje v případě nepřítomnosti, nebo dočasné neschopnosti výkonu funkce. Před rokem 2001 nebylo možné, aby se stal Ladín viceprezidentem Jižního Tyrolska. Po ústavních úpravách dříve v této práci zmíněných v kapitole 5.5 (*Druhá forma autonomie*) to již možné bylo a Ladínové tak získali možnost být zastoupeni i ve vládě Jižního Tyrolska.⁵⁷

7.2 Finance a přerozdělování daní

Oblast Jižního Tyrolska je hospodářsky velmi úspěšná a patří mezi nejbohatší v Evropě. Být hospodářsky úspěšný ale nemusí znamenat finanční autonomii. Pod

---

⁵⁷ ALCOCK, A. *The South Tyrol Autonomy, A Short Introduction*. [online]. 2001 [cit. 2018-03-12]. Dostupné z: <http://www.buergernetz.bz.it/en/downloads/South-Tyrol-Autonomy.pdf>

původním statutem autonomie bylo Jižní Tyrolsko téměř úplně závislé na finančním hospodaření Itálie, kromě 90 % daně z příjmu a daně z pozemků a budov vybraných na daném území. V upravené formě autonomie a po reformě rozpočtového hospodaření se situace v Jižní Tyrolsku radikálně proměnila. Příjmy Jižního Tyrolska se rozdělují na dvě části:

- Fixní část daňových příjmů; a
- Variabilní část daňových příjmů.

Fixní část příjmů pokrývá cca 85 % celkových výdajů provincie. Jedná se o 9/10 přímých státních daní včetně místní daně z příjmu (respektive stát si z daní Jižního Tyrolska nechává 10 % a 90 % provincii vrací). Další důležitou složkou je 7/10 daně z přidané hodnoty ze zboží vyprodukovaného v provincii a určité procento daně z přidané hodnoty z importovaného zboží (opět 30 % daně z přidané hodnoty odvádí Jižní Tyrolsko Itálii a 70 % je ponecháno v režii provincie).

Variabilní část daňových příjmů pokrývá zbývajících cca 15 % výdajů provincie. Jedná se opět o příjmy ze státních daní. Výše těchto příjmů je každoročně vyjednávána mezi premiérem Jižního Tyrolska a italskou vládou.

Vláda Jižního Tyrolska může s daňovými příjmy nakládat dle svého uvážení v mezích svých pravomocí. V roce 1996 byl vydán zákon, stanovující podmínky zvýšení daňových odvodů, či zavedení nových daní v provincii. Jedná se především o nečekané výdaje spojené s přírodními katastrofami a nepředpokládanými situacemi.

Jižní Tyrolsko mimo příjmů z daní čerpá fondy pro podporu průmyslu a fondy pro výkon pravomocí, které na provincii přenesl stát v rámci statusu autonomie.⁵⁸

7.3 Proporcionální systém

Tento systém byl navržen pro účelnou ochranu jazykových menšin a rozmanitosti obsazení správních pozic reprezentanty jednotlivých etnik. Musí být dodržován ve všech veřejně správních subjektech. Jedná se o proporcionální obsazení veřejného úřadu, podle zastoupení jednotlivých menšin na území, jež úřad zastřešuje.⁵⁹

---

⁵⁸ ALCOCK, A. *The South Tyrol Autonomy, A Short Introduction*. [online]. 2001 [cit. 2018-03-12]. Dostupné z: <http://www.buergernetz.bz.it/en/downloads/South-Tyrol-Autonomy.pdf>

⁵⁹ ALCOCK, A. *The South Tyrol Autonomy, A Short Introduction*. [online]. 2001 [cit. 2018-03-12]. Dostupné z: <http://www.buergernetz.bz.it/en/downloads/South-Tyrol-Autonomy.pdf>

Díky proporčnímu systému jsou sice pracovní místa ve správním systému garantována i Ladínům, také to ale znamená jejich omezený počet. Respondentka Christina to uvedla a příkladu lékaře, který v oblasti nemůže získat zaměstnání, jelikož již místní nemocnice má dostatečný počet Ladínských lékařů a naopak vypisuje výběrové řízení pro lékaře příslušícího k německému etniku, pro zachování proporcí.

V roce 1972 podobná situace nastala. Německé etnikum nebylo schopno kvůli nedostatku kvalifikovaných pracovníků⁶⁰ obsadit veřejné funkce pro něj určené. Tudíž se přistoupilo k dočasnému řešení - přijmutí kvalifikovaných úředníků z jiného etnika, za podmínky nepřekročení 30 % navýšení pozic určených pro jedno etnikum. Na tento princip se nahlíží jako na nejvhodnější základní řešení problematiky diskriminace a jejímu vyvarování se se zachováním možnosti výběru kandidáta s nejvhodnější kvalifikací.

---

⁶⁰ Zvýšil se počet pracovních míst z důvodu delegování státní pravomoci na provincii.

8 Vliv autonomie Jižního Tyrolska na etnickou minoritu Ladínů

Mapa 4

Žlutě ohraničená oblast vyznačuje oblast výskytu ladínského etnika. Z obrázku vyplývá skutečnost, že je etnikum rozděleno mezi tři provincie.⁶¹

8.1 Vliv autonomie z hlediska kulturních a etnických projevů

Etnické minority po celém světě se dožadují podobných podmínek, jakých se podařilo dosáhnout v Jižním Tyrolsku jak německému etniku, tak částečně etniku ladínskému. Jedná se především o dosažení politického a administrativního spojení, soudržnosti, kulturní autonomie a používání jazyka ve školství a veřejné správě. Jeden z cílů je specificky Ladínům ještě nadále vzdálen – jedná se o jednotu v politickém a administrativním slova smyslu. Jelikož se etnikum z geografického hlediska nachází ve 3 provinciích a mezi dvěma regiony – Jižním Tyrolskem a Venetem, spojení etnika je složitou problematikou. Vytvoření regionů v roce 1948, tedy těsně po konci druhé světové války, sice bralo v potaz obtížnou situaci německého etnika v severní Itálii, ale ladínskému etnikum nerespektovalo natolik, aby se hranice upravily i pro sjednocení Ladínů. Německé etnikum, jako početnější, tehdy bylo centrem pozornosti a Ladínové teprve bojovali za

⁶¹[online]. [cit. 2018-03-01], Dostupné z: http://www.holimites.com/pics/raiun-ladin_1.jpg

uznání své identity. Skutečnost, že segment Ladínů je součástí prosperujícího autonomního Jižního Tyrolska má jak pozitivní dopad, tak negativní. Část Ladínů profituje z finančních prostředků pro rozvoj své kultury a jejího udržování – díky finanční politice a podpoře Jižního Tyrolska. Druhá část Ladínů nacházející se v provincii Belluno (region Veneto) takové prostředky nemá a ladínské povědomí se zde udržuje především rodinnou tradicí. Celkově jsou zde (v údolích Cortina d'Ampezzo a Livinallongo) Ladínové obklopeni větším vlivem Itálie jak po správní, tak po kulturní stránce a etnická identita zde není tak zakotvená, jako v údolích Val Gardeny a Val Badii.

Podle výpovědi narátorů z údolí v Jižním Tyrolsku, vyplývá, že většina považuje za problematický spíše přístup jedinců k udržování kultury, používání jazyka a udržování tradic v rodinném zázemí než finanční podporu provincie. Zároveň ale z výpovědi vyplývá, že bez finanční podpory by neměli prostředky k udržování kultury.

Dle výpovědi respondentky Kamily z údolí Val di Fassa bylo možné vyvodit určitou skepsi vůči postoji provincie Trento (Tridentsko) k Ladínům. Potvrdila, že se v údolí tolik ladínština nepoužívá a spíše se mluví italsky. Ladínština se vyučuje jen na prvním stupni základních škol, a i přes pevnou tradici folklórních slavností (na které se rádi obléknou do svých typických krojů Val di Fassy) ladínské povědomí nevzkvátá tolik, jako v ekonomicky silnější sousední provincii.

Respondentka Christina se ohledně podpory ze strany Jižního Tyrolska vyjádřila jasně pozitivně a vyjádřila radost, že správa Jižního Tyrolska přispívá na rozvoj ladínské kultury. Díky finanční podpoře mohou zřizovat vzdělávací centra, knihovny a galerie, stejně tak, jako tisknout učebnice pro své děti a pořádat kulturní akce.

8.1.1 Udržování jazyka

Důležitou složkou revitalizace kultury a prohlubování etnického povědomí Ladínů je udržování jazyka, jakožto klíčového prvku šíření, udržení a vštěpování kultury. To, že Ladínové v rodinném prostředí používají ladínštinu a udržují kulturní zvyklosti je blahodárné, ale bez aktivního užívání jazyka ve výkonných funkcích, školství a veřejném životě se kulturní procesy zpomalují a vývoj etnika může upadat, ne-li ustát. Díky proporcionálnímu systému se daří naplňovat výše uvedené předpoklady pro zdárný vývoj a udržení ladínské kultury. Vzdělávací systém v Jižním Tyrolsku (obzvláště v oblastech osídlených Ladíny) je znám svou trojjazyčnou formou. Část předmětů je vyučována v němčině a část v italštině. Ladínština je pak používána jako hlavní vyučovací jazyk na

všech úrovních (mateřské, základní i střední školy) v různém rozsahu. Mnoho populárně naučných publikací, či učebnic jazyka je financováno za příspěví Jižního Tyrolska, či jeho institucí. V Jižním Tyrolsku mají rodiny možnost výběru, do jaké školy svého potomka zapíší. Mnoho volí buď podle blízkosti instituce, nebo podle rodinné zvyklosti mluveného jazyka, platí ale, že ladínsky se ve školách učí především Ladínové, kteří mají ladínštinu za rodný jazyk a školy, které ji vyučují, se přirozeně soustřeďují do oblasti, kde Ladínové žijí. Podpora multilingvismu v ranné formě vzdělávání je klíčová pro celou provincii, jelikož umožňuje a prohlubuje harmonické soužití všech tří etnik a poskytuje jak Ladínům, tak Italům i Němcům prostor pro sebevyjádření.

Obrázek 5

Chlapec před Ladínským Institutem Micurá de Rü v údolí Val Badia⁶²

Institut Ladin Micurá de Rü je knihovna spojená s kulturním centrem. Nachází se v údolích Val Badia, Val Gardena a Val di Fassa. Vznik i provoz institutu je financován Jižním Tyrolskem.

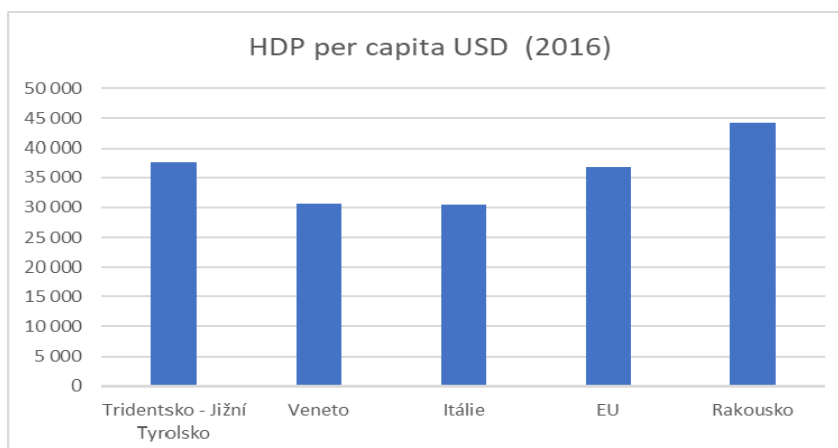
⁶² Zdroj: pořízeno při terénním výzkumu.

8.2 Vliv autonomie z hlediska socio-ekonomické situace

Před přijetím „Balíčku“ v roce 1972, bylo Jižní Tyrolsko v nejisté a neprosperující pozici. Provincie se tehdy řadila mezi ty nejhudší v Itálii. Potýkala se s problémy, kterým Italská vláda nevěnovala pozornost a panovalo stigma ohledně německého – „nacistického“ vnímání obyvatel Jižního Tyrolska zbytkem Itálie. Po přijetí autonomie v rozšířeném rozsahu se z obyvatel Jižního Tyrolska stala téměř harmonická skupina multilingvního a multikulturního obyvatelstva koexistujícího za účelem rozvoje a ochrany oblasti a svých jednotlivých kultur. Provincie vykazuje pozitivní hospodářské výsledky.

8.2.1 Hospodářství

Primárně se jihotyrolské hospodářství soustředí na terciální sektor – sektor služeb. Jedná se o aktivity především spojené s obchodem a prodejem. Důležitou roli také hraje odvětví související s cestovním ruchem jako například hotelnictví, doprava a veřejná správa. V sekundárním sektoru je důležité odvětví zpracovatelského průmyslu, zpracování dřeva, kovů a energie. Jižní Tyrolsko se zaměřuje na obnovitelné zdroje energie, což je přirozené pro jeho vhodnou horskou polohou. Majoritním zdrojem energie jsou vodní elektrárny. Takto získaná elektřina je částečně spotřebována lokálně a částečně se exportuje.⁶³

Graf 1

HDP na obyvatele za rok 2016 (USD)

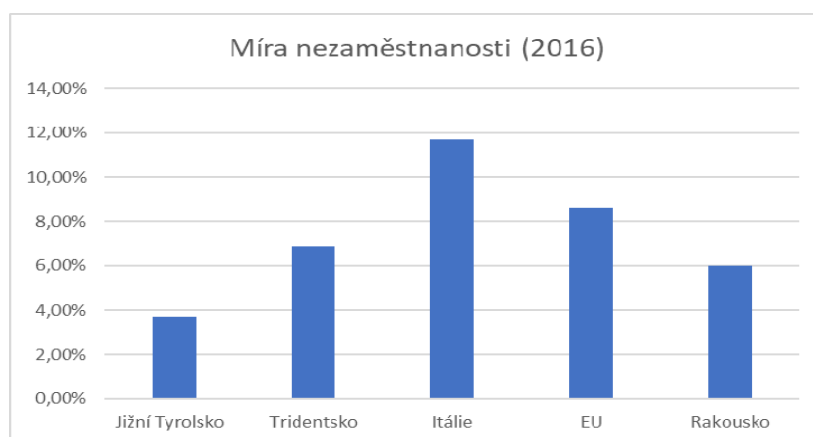
⁶³ SCHWARZ. *The Potentials of Renewable energy Sources in South Tyrol: Assessment of Their Realizable Potential up to 2050*. [online]. 2010 [cit. 2018-03-12], s. 36-46. Dostupné z: [http://www.bls.info/upload/file/South_Tyrol_The_Economy_web\[0\].pdf](http://www.bls.info/upload/file/South_Tyrol_The_Economy_web[0].pdf) Diplomová práce. Technische Universität Wien.

Region Tridentsko - Jižní Tyrolsko	37 561 USD
Region Veneto	30 710 USD
Italská republika	30 661 USD
Evropská Unie	36 700 USD
Rakouská republika	44 176 USD ⁶⁴

Graf znázorňuje výši hrubého domácího produktu na obyvatele za rok 2016 v amerických dolarech. Pro komparaci byly zvoleny dva sousedící italské regiony – Tridentsko-Jižní Tyrolsko a Veneto (v obou regionech se vyskytuje etnikum Ladínů). Dále byly zvoleny dva sousedící státy – Itálie a Rakousko (mezi kterými historicky probíhal spor o území Jižního Tyrolska) a pro komplexní srovnání je uveden i údaj o hrubém domácím produktu Evropské Unie.

Je viditelné, že neautonomní region Veneto má menší hrubý domácí produkt, než autonomní region Tridentko-Jižní Tyrolsko. V porovnání s HDP Itálie je na tom však Veneto jen o několik desítek dolarů lépe, kdežto Tridentsko-Jižní Tyrolsko převyšuje Italské HDP o téměř 7 000 dolarů, převyšuje tak i evropský průměr a přibližuje se HDP Rakouska.

Další známkou vyspělé ekonomiky je nízká míra nezaměstnanosti. Provincie Jižního Tyrolska se pyšní nízkou mírou nezaměstnanosti, která je nejen nižší než italský průměr, ale i nižší než evropský průměr.

Graf 2

Míra nezaměstnanosti vyjádřena v procentech za rok 2016

⁶⁴ Hodnoty HDP podléhají zaokrouhlení na celá čísla pro zjednodušení interpretace. [online]. [cit. 2018-03-10], Zdroj dat:

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=AT&view=map&year=2016>

Region Jižní Tyrolsko	3,7 %
Region Tridentsko	6,9 %
Italská republika	11,7 %
Evropská Unie	8,6 %
Rakouská republika	6,0 % ⁶⁵

Graf znázorňuje výši nezaměstnanosti v roce 2016 pro provincii Jižní Tyrolsko a Tridentsko, které dohromady tvoří jeden region. Dále je pro komparaci uvedena míra nezaměstnanosti Itálie, Evropské Unie a Rakouska. Z grafu je znatelný markantní rozdíl mezi hodnotami uvedených provincií a to konkrétně 3,2 %. Míra nezaměstnanosti v Jižním Tyrolsku je dokonce více než 2,5x nižší než italská nezaměstnanost. V porovnání s Rakouskem musíme brát na zřetel fakt, že srovnáváme celý stát s provincií, ovšem opět můžeme konstatovat, že má provincie nezaměstnanost menší (o 2,3 %) než Rakousko. Tyto nadprůměrné výsledky jsou především zásluhou cestovního ruchu a vysoké návštěvnosti provincie. Stejně tak se jedná o pozitivní působení proporčního systému ve sféře veřejných funkcí.

Tyto ekonomické ukazatele jsou důležité pro pochopení efektivnosti a významu správní autonomie Jižního Tyrolska. Ladínové žijící v údolích spadajících do této provincie z těchto pozitivních ekonomických výsledků profitují, stejnou měrou, jako ostatní obyvatelé Jižního Tyrolska.

8.2.2 Turismus

Již bylo zmíněno, že Ladínská údolí jsou vyhledávanou turistickou destinací jak v zimě (kvůli nadstandartním sněhovým podmínkám), tak v létě (kvůli úchvatným scenériím a letní horské turistice). Každý dvacátý obyvatel Jižního Tyrolska, který je aktivně pracující, je zaměstnán v cestovním ruchu. Ať už se jedná o průvodce, majitele hotelu, či recepční, celkem toto odvětví zaměstnává 30 tisíc osob. Většina turistů přijíždí z okolních, sousedících zemí, to znamená z Rakouska, Německa a Francie či Slovinska. Nejvíce návštěvníků do oblasti proudí právě z Německa. Výhodným faktorem je absence

⁶⁵ Zdroj dat[online]. [cit. 2018-03-10],: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tgs00010&plugin=1>

jazykové bariéry a blízkost kultury. Podíl návštěvnosti Jižního Tyrolska na návštěvnosti Itálie je 6 %.⁶⁶

Zaměstnanost v cestovním ruchu je zajisté pozitivní z hlediska míry nezaměstnanosti v provincii, ovšem při terénním výzkumu jsme odhalily dvě nevýhody, které s sebou turismus v oblasti přináší a to odchod místní generace studentů do větších měst a útlum ladínštiny. Mladí lidé odcházejí především z důvodu studia – v Bolzanu se nachází univerzita, ale přesto mnoho mladých ladínů studuje v Innsbrucku (či jiném rakouském nebo německém městě), stejně tak jako respondentka Magdalena, která byla přijata na universitu v Innsbrucku, kde studuje architekturu. Magdalena na dotaz proč se rozhodla studovat právě tam, odpověděla, že ji jednak zajímá obor, ale také nechtěla zůstat ve Val Gardeně a pracovat v cestovním ruchu. Vysvětlovala nám, že to je prakticky jediná možnost, pokud člověk chce žít a studovat a následně i pracovat v oblasti Ladínů a nerozhodne se pro dráhu učitele, či správního úředníka.

Druhým negativem, které cestovní ruch může přinášet je narušení oblasti a větší prolínání kultur. Jelikož mnoho turistů je německých, velmi častým jazykem v údolích je němčina, mnohdy Ladínové aktivněji používají právě němčinu oproti ladínštině. Tento vliv se nezdá být příliš markantní, jelikož mají Ladínové v Jižním Tyrolsku mnoho prostředků pro zachování a šíření své kultury (včetně jazyka).⁶⁷

---

⁶⁶ASTAT South Tyrol in figures 2013 [online]. [cit. 2018-03-08] Dostupné z: <http://astat.provincia.bz.it/de/default.asp>

⁶⁷ La USC di Ladins – noviny, rozhlas, festivaly a muzea...

9 Závěr

Historie Jižního Tyrolska ve 20. století sestává především z bojů a příkoří, vedoucích k získání správní autonomie. Území, jež bylo připojeno k Itálii na základě mírových úmluv po první světové válce, obývalo více než 300 000 obyvatel, kteří ovšem tvořili necelé 1 % celkového obyvatelstva Itálie. Tento „boj o autonomii“ je důležitým příkladem pro ostatní etnické minority v Evropě. Nejen tím, že autonomii nakonec obdrželi, ale i tím, jak v provincii koexistují tři etnika na téměř rovné úrovni i přes signifikantní početní rozdíly. Vytvářejí určitou formu multikulturní a multilingvní společnosti, která se konstantně rozvíjí, prosperuje, udržuje tradice i jedinečnost všech tří etnik a zároveň poskytuje svým obyvatelům možnost svobodně projevat vlastní etnickou identitu. Jižní Tyrolsko je příkladem podpory projevu unikátnosti a v historickém kontextu fašistického režimu je znát, že si obyvatelé této možnosti váží a nakládají s ní efektivně.

Mnoho etnických minorit ve světě si klade za cíl to, čeho se zde podařilo dosáhnout. Jedná se především o politické a administrativní spojení, soudržnost, správní autonomii a používání jazyka ve školství a veřejné správě. Jeden z cílů je Ladínům nadále vzdálen – jedná se o jednotu v politickém a administrativním slova smyslu. Kvůli rozdělení etnika do tří různých provincií po roce 1948 je politické a administrativní spojení menšiny téměř nemožné – vyžadovalo by změnu ve správním regionálním dělení Itálie.

Po analýze ekonomických ukazatelů je jasně viditelný rozdíl v hospodářské prosperitě provincie Jižního Tyrolska v porovnání s okolními správními útvary. Hrubý domácí produkt na obyvatele v Jižním Tyrolsku převyšuje HDP per capita Evropské Unie a míra nezaměstnanosti je 2,5x nižší, než Italská nezaměstnanost. Hospodářská prosperita je pozitivním přínosem především pro její obyvatele, mezi něž patří i Ladíni. Italská republika však také profituje ze „silného severu“, který je hospodářsky výrazně úspěšnější, než jižní část země. Tento fakt tvoří nevoli u obyvatel severu – tedy Jižního Tyrolska, kteří stále volají po prohloubení pravomocí, či dokonce po úplném osamostatnění oblasti.

Díky benefitům, především z finančního a právně ochranného hlediska, ladínská kultura v jihotyrolských údolích vzkvétá, kdežto v údolích mimo Jižní Tyrolsko stagnuje a dá se označit za uvadající. Ladínové prošli společně s Jižním Tyrolskem dlouhým procesem k uznání svého etnika. Ukotvili pozici Ladínské etnické minority, můžeme říci, že když ne v celosvětovém, tak určitě v evropském měřítku. Dosáhnutí autonomie znamenalo pro Ladíny nové možnosti v procesu udržování jejich kultury. Mnoho místních

škol, muzeí a institutů, se těší finanční přízni ze strany provincie, což pozitivně prohlubuje jejich etnické povědomí, ale prohlubuje rozdíl mezi Ladíny s autonomií (Val Gardena, Val Badia) a Ladíny bez autonomie (Ampezzo, Livinallongo a Val di Fassa).

10 Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

- AVILOVA, Agnessa, KVASHNIN, Yury. Italy at the Beginning of the 21st Century. Moscow: IMEMO, 2015. ISBN 978-5-9535-0428-7.
- ALCOCK, Anthony. Tretino and Tyrol: From Austrian Crownland to European Region. In: DUNN, Seamus a T.G. FRASER. Europe and Ethnicity: The First World war and Contemporary Ethnic Conflict. New York: Routledge, 1996, s.65-84. ISBN 0-415-11996-0.
- BROUČEK, S. et al. Základní pojmy etnické teorie. Český lid, 1991, roč. 78, č. 4, s. 244, ISSN 0009-0794.
- FORNI, Marco. An encounter with the Dolomite Ladins. Istitut Ladin Micurà de Rü, 2008. ISBN 978-88-8171-083-6.
- GELLNER, Ernest (Arnošt). Nacionalismus. Nakladatelství CDK 2002. ISBN 978-80-7325-023-2.
- GELLNER, Ernest (Arnošt). Národy a nacionalismus. Praha: Hřibál, 1993. ISBN 80-900-8929-1.
- HROCH, Miroslav. Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, ISBN 978-80-7419-010-0.
- IRSARA, S., GRANDI, C. 1905-2005 La Union di Ladins: 100 years of idealism. UGLD, 2007. ISBN 88-901703-1-X.
- KEANE, J. Civil Society. Stanford University Press, 1998. ISBN: 978-0804736299.
- KOLEKTIV AUTORŮ. Malý etnologický slovník, Strážnice, 2011. ISBN: 978-80-87261-70-5.
- MOLING S., MUTSCHLECHNER G.: Mies prömes parores. Uniun Ladins Val Badia, San Linert, 2013. ISBN 978-88-88682-30-3.
- MORODER, Tobia. The Ladins of the Dolomites: people, landscape, culture. Folio Vienna, 2016. ISBN 978-3-85256-697-9.
- PETERLINI, Oskar. Autonomy and the Protection of Ethnic Minorities in Trentino-South Tyrol: An Overview of the History, Law and Politics. Bozen: Presidium of the Regional Parliament Trentino South Tyrol, 1997. ISBN 88-900077-2-9.

- ŘEBŘINA, Jan, SYLLOVÁ, Jindřiška. Právní úprava národnostních a jazykových menšin v Itálii, Německu, Rakousku, Švédsku a ve Velké Británii. Praha: Parlamentní Institut, 1999. Interní dokument.
- SCHWARZ. The Potentials of Renewable energy Sources in South Tyrol: Assessment of Their Realizable Potential up to 2050. Bolzano, 2010. Dostupné z: [http://www.bls.info/upload/file/South_Tyrol._The_Economy_web\[0\].pdf](http://www.bls.info/upload/file/South_Tyrol._The_Economy_web[0].pdf). Diplomová práce. Technische Universität Wien.
- VEDASH, Arianna. Italian Sources of Law. In: FERRARI, Giuseppe Franco. Introduction to Italian Public Law. Milano: Giuffrè, 2008, s. 221-234. ISBN 8814143889.
- Velký sociologický slovník. 1.vyd. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3.
- WOLF, Stefan. Complex Power Sharing as Conflict Resolution: South Tyrol in Comparative Perspective. In: WOELK, Jens, PALERMO, Francesco, MRKO, Joseph. Tolerance tough law: Self Governance and Group Rights in South Tyrol. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2008, s. 329-370. ISBN 9789004163027. Dostupné z: <http://www.stefanwolff.com/files/STCPS.pdf>.
- ŽALOUDEK, Karel. Encyklopedie politiky. Libri, 1996. ISBN 8085983117

Elektornické zdroje

- ALCOCK, Antony. The South Tyrol Autonomy, A Short Introduction. [online]. [cit. 2018-03-13]. County Londonderry, Bozen/Bolzano: University of Ulster Northern Ireland, 2001. Dostupné z: <http://www.buergernetz.bz.it/en/downloads/South-Tyrol-Autonomy.pdf>
- ASTAT South Tyrol in figures 2016 [online]. [cit. 2018-03-08] Dostupné z: <http://astat.provincia.bz.it/de/default.asp> <http://astat.provincia.bz.it/de/default.asp>
- Biskupové, sedláci, zemská knížata, Sudtirool [online]. [cit. 2018-03-02]. Dostupné z: <http://www.suedtirool.info/cs/toto-je-jizni-tyrolsko/lide/historie/biskupove-sedlaci-zemska-knizata>
- Gross Domestic Product at current market prices. World bank. [online]. [cit. 2018-03-01] <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=AT&view=map&year=2016>
- Itálie. Ústava Italské republiky (La Costituzione della Repubblica Italiana). [online]. 1947 [cit. 2018-03-12]. Dostupné z: https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf

- Myths, legends and folk tales, The Dolomites. [online]. [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <https://www.holimites.com/en/discover-the-dolomites/history-and-culture-005>
- PESCOSTA, W., *The Ladin language and history*. [online]. 2018, [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <https://www.holimites.com/en/discover-the-dolomites/history-and-culture-005>
- RUBATSCHER, Carmen. The fate of minority languages: The case of Ladins in North Italy in *Humanising Language Training* Year 7 Issue 5 September 005. [online]. [cit. 2018-03-01]. Jižní Tyrolsko, Itálie: 2005. Dostupné z: www.hltnmag.co.uk/sep05/mart02.rtf
- Südtirol, oficiální cestovní stránka. *Biskupové, sedláci, zemská knížata*. [online]. 2018, [cit. 2018-03-01] <http://www.suedtirol.info/cs/toto-je-jizni-tyrolsko/lide/historie/biskupove-sedlaci-zemska-knizata>
- Unemployment rate by NUTS 2 region. Eurostat. [online]. 2018, [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tgs00010&plugin=1>
- Vládní vyhláška ze dne 12. prosince 1938 č. 329/1938 Sb., o úplném znění předpisů o autonomii Podkarpatské Rusi, ve znění pozdějších předpisů. Dostupné [online] [cit. 2018-03-10].: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgm4f6mzshawta>

11 Přílohy

11.1 Obyvatelstvo podle jazykové příslušnosti dle sčítání obyvatel od roku 1880 do roku 2011 (a)⁶⁸

YEAR	Germans	Italians	Ladins	Others (b)	Total
Absolute values					
1880	186,087	6,884	8,822	3,513	205,306
1890	187,100	9,369	8,954	4,862	210,285
1900	197,822	8,916	8,907	7,149	222,794
1910	223,913	7,339	9,429	10,770	251,451
1921	193,271	27,048	9,910	24,506	254,735
1961	232,717	128,271	12,594	281	373,863
1971	260,351	137,759	15,456	475	414,041
1981	279,544	123,695	17,736	9,593	430,568
1991	287,503	116,914	18,434	17,657	440,508
2001	296,461	113,494	18,736	34,308	462,999
2011	314,604	118,120	20,548	51,795	505,067
Percentage composition					
1880	90.6	3.4	4.3	1.7	100.0
1890	89.0	4.5	4.3	2.3	100.0
1900	88.8	4.0	4.0	3.2	100.0
1910	89.0	2.9	3.8	4.3	100.0
1921	75.9	10.6	3.9	9.6	100.0
1961	62.2	34.3	3.4	0.1	100.0
1971	62.9	33.3	3.7	0.1	100.0
1981	64.9	28.7	4.1	2.2	100.0
1991	65.3	26.5	4.2	4.0	100.0
2001	64.0	24.5	4.0	7.4	100.0
2011	62.3	23.4	4.1	10.3	100.0

(a) Figures up to 1921 refer to the present population, whereas those of 1961, 1971 and 1981 are based on the resident population and those of 1991, 2001 as well as 2011 on the language group declarations. The language analysed up to 1961 is the commonly spoken one, from 1971 to 1981 it was the declaration of which language group they belonged to and in 1991, 2001 as well as 2011 the declaration of which language group they belonged to or were affiliated to.

(b) The voice "others" contains different population groups according to the year:
 1880: the "locals" with a different commonly spoken language and the "non locals"; the same is true for 1890 and 1900;
 1910: Italian citizens with a different commonly spoken language and non Italian citizens;
 1921: foreigners;
 1961: all residents with a different commonly spoken language;
 1971: all residents, who did not declare which language group they belonged to;
 1981: resident Italian citizens without any valid language group declaration, as well as resident foreigners;
 1991: invalid declarations, people temporarily absent and resident foreigners; the same applies to 2001 as well as 2011.

Source: ISTAT, Österreichisches Statistisches Zentralamt, elaborated by ASTAT

⁶⁸ Tabulka převzata z publikace ASTAT South Tyrol in figures 2016, s. 19 [online]. [cit. 2018-03-08]
 Dostupné z: <http://astat.provincia.bz.it/de/default.asp>

11.2 Rozloha, obyvatelé a hustota obyvatel v jihotyrolských okresech 31. 12. 2015 ⁶⁹

	Surface area km ²	Resident population	Inhabitants per km ²
Districts			
Vinschgau Val Venosta	1,441.68	35,497	25
Burggrafenamt Burgraviato	1,100.73	101,592	92
Überetsch-Südt. Unterland Oltradige-Bassa Atesina	423.60	74,424	176
Bozen Bolzano	52.34	106,441	2,034
Salten-Schlem Salto-Sciliar	1,036.63	49,420	48
Eisacktal Valle Isarco	623.78	51,906	83
Wipptal Alta Valle Isarco	650.01	20,058	31
Pustertal Val Pusteria	2,071.66	81,553	39
Statistical areas			
Meran-Schlanders Merano-Silandro	2,530.07	135,147	53
Bozen Bolzano	1,588.96	236,756	149
Brixen-Sterzing Bressanone-Vipiteno	1,320.27	70,751	54
Bruneck Brunico	1,961.13	78,237	40
Ladin valleys	511.13	20,295	40
Total South Tyrol	7,400.43	520,891	70

⁶⁹ Tabulka převzata z publikace ASTAT South Tyrol in figures 2016, s. 9. [online]. [cit. 2018-03-08]
Dostupné z: <http://astat.provincia.bz.it/de/default.asp>